

**UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO
PRAHA**

Bakalářské kombinované studium
2010 – 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Dagmar Šindlerová, DiS.

„Dvakrát výjimeční“ – Děti s nadáním a zároveň se
specifickými vývojovými poruchami učení nebo poruchami
chování

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Zoja Šedivá, Ph.D.

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Combined Studies
2010 - 2013

BACHELOR THESIS

Dagmar Šindlerová, DiS.

„Twice exceptional” – Talented children together with
specific evolutionary learning disabilities or behaviour
dysfunction

Prague 2013

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PhDr. Zoja Šedivá, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 6. března 2013

Dagmar Šindlerová, DiS.

.....

Poděkování

Děkuji především vedoucí mé práce PhDr. Zoji Šedivé, Ph.D. za ochotu a trpělivost, kterou projevovala při vedení mé práce a rovněž za cenné připomínky a rady, jimiž přispěla k jejímu vypracování.

Dále bych chtěla poděkovat svému manželovi JUDr. Františkovi Šindlerovi a dětem za výraznou podporu a vytvoření podmínek, za nichž tato práce vznikala.

Anotace

Bakalářská práce pojednává o dítěti s nadáním se specifickými vývojovými poruchami učení a chování a o jeho vzdělávání a výchově.

První kapitola teoretické části obsahuje definice nadání, modely nadání, druhy nadání a různé charakteristiky nadaných. Následující kapitola se zabývá dvojí výjimečností, její charakteristikou a druhy. Poslední kapitola se věnuje definicím syndromu ADHD, LMD a ADD.

Praktická část obsahuje tři případové studie, které se zabývají průběhem pozorování dítěte s dvojí výjimečností s ADHD, nadaného dítěte a dítěte se syndromem ADHD. Cílem praktické části bylo zjistit, jaké jsou specifické vzdělávací potřeby těchto dětí. Součástí praktické části je charakteristika místa šetření, metodologie a výsledky pozorování.

Klíčové pojmy

ADHD, diagnostika, dvojí výjimečnost, nadané děti, nadané děti s poruchou chování, specifické vzdělávací potřeby

Annotation

Bachelor's work is focused on talented child with specific evolutionary learning disabilities and behaviour further on the child's education.

First capture of theoretical part is focused on talent definition, models definition, types of talents and characteristic of talented children. The next chapter occupy double exceptional problem, characteristic of twice exceptional problems and their kinds. Last chapter is focused on definition ADHD, LMD, and ADD.

In practical part there are three case studies which are focused on observing of child with twice exceptional with ADHD, further talented child, and child with ADHD. The aim of practical part was to find out specific educational needs of these children. Next points of practical part are characteristic of the place of inquiry, methodology and result of observation.

Key words

ADHD, diagnostic, twice exceptional, talented children, talented children with behavioural dysfunction, specific educational needs

OBSAH

ÚVOD	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1. Nadání.....	11
1.1. Rozdělení definic nadání.....	11
1.1.1 Modely nadání	13
1.2. Druhy nadání.....	18
1.3. Nadané děti	20
1.3.1 Nadané nebo mimořádně nadané dítě?	21
1.3.2 Výchova a vzdělávání nadaných dětí	22
2. DVOJÍ VÝJIMEČNOST	24
2.1. Nadané děti se specifickými vývojovými poruchami učení	24
2.1.1 Tři skupiny nadaných dětí s poruchami učení	24
2.1.2 Sebepojetí a sebehodnocení.....	25
2.1.3 Diagnostika obou výjimečností	26
2.2. Nadané děti s poruchou chování	27
2.3. Nadané děti s Aspergerovým syndromem	28
3. ADHD – SYNDROM PORUCHY POZORNOSTI S HYPERAKTIVITOU.....	29
3.1. Definice LMD, ADD a ADHD	29
3.1.1 LMD – Lehká Mozková Dysfunkce	29
3.1.2 ADD – Attention Deficit Disorder	30
3.1.3 ADHD - Attention Deficit Hyperaktivity Disorder	30
II. PRAKTICKÁ ČÁST	32
4. Cíle výzkumu.....	32
4.1. Výzkumná otázka.....	32
5. VÝZKUMNÝ SOUBOR	33
6. CHARAKTERISTIKA MÍSTA ŠETŘENÍ.....	34
6.1. Zabezpečení výuky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami	35
6.1.1 Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami:.....	35
6.1.2 Zásady pro práci se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami:	36
7. VÝZKUMNÉ METODY.....	37

7.1. Pozorování	37
7.2. Kazuistika	37
7.3. Rozhovor.....	37
8. INTERPRETACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ –	
KAZUISTIKY.....	39
8.1. Případová studie č. 1	39
8.2. Případová studie č. 2	50
8.3 Případová studie č. 3	56
8.4 Diskuse.....	59
9. ZÁVĚR... ..	63
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	64
INTERNETOVÉ ZDROJE	66
SEZNÁM OBRÁZKŮ.....	67
SEZNAM PŘÍLOH	68

ÚVOD

Děti s dvojitou výjimečností vykazují mimořádný talent a schopnosti v jedné oblasti a zároveň mají znevýhodňující nedostatky v oblasti jiné. Tvoří tak velmi širokou a zároveň velmi různorodou skupinu nadaných dětí, a i když může nadání existovat současně téměř se všemi handicapy (např. s poruchou zraku, sluchu, s fyzickým a somatickým handicapem, s psychiatrickou diagnózou apod.), nejčastěji se v této souvislosti hovoří o spojitosti s poruchami učení a chování (dále jen SPU, SPCH).

Jedním z aspektů, který mě přivedl ke zvolenému tématu bakalářské práce, je právě tato skupina nadaných dětí. Která má jak výukové, tak i výchovné problémy. Kognitivně nadané dítě nebo dítě určitým způsobem handicapované potřebuje něco víc, než nabízí běžná výuka. Vzdělávání těchto dětí klade vysoké nároky jak na teoretickou připravenost pedagogů v oblasti pedagogiky a psychologie, tak na jejich odborné pedagogické, praktické zkušenosti a dovednosti. Je to jeden z důvodů, proč jsem se rozhodla k dalšímu studiu speciální pedagogiky. Chtěla bych těmto dětem co nejlépe pomáhat a dosáhnout tak naplnění jejich potencionálních možností.

V roce 2008 jsem začala pracovat jako asistent pedagoga na I. stupni ZŠ v Odrách, Pohořská, ve třídě, kde byli žáci se speciálně vzdělávacími a výchovnými potřebami a integrovaný žák se zdravotním postižením a mimořádně kognitivním nadáním. V prvním roce mé asistence jsem měla možnost být metodicky vedená třídní učitelkou, která na výše uvedené škole zároveň vykonává funkci výchovného poradce pro žáky s výukovými a výchovnými problémy. Dále mi bylo umožněno metodické vedení a podpora výchovně - kariérovým poradcem a metodikem prevence. Výše uvedení výchovní poradci zajišťují pedagogicko-psychologické poradenství, jehož náplní je vytváření co nejlepších podmínek pro výchovu a vzdělávání všech žáků naší školy, žáků, kteří jsou nějakým způsobem znevýhodněni a žáků s mimořádným nadáním. Zároveň s ostatními pedagogy se na naší škole také podílíme na zpracování a aktivním plnění minimálního plánu prevence.

Od začátku školního roku 2010/2011 jsem začala na výše uvedené základní škole pracovat jako třídní učitelka žáků 4. A. V této třídě se rovněž nacházeli žáci se speciálně vzdělávacími a výchovnými potřebami. Ve školním roce 2011/2012 jsem vyučovala a vyučuji i v letošním školním roce prvouku a přírodovědu ve 3. třídě, kde je žák se syndromem ADHD.

Po celou dobu pedagogické praxe na škole jsem se věnovala a nadále věnuji dlouhodobému, cílevědomému zkoumání, pozorování a organizovanému vnímání pedagogických jevů a procesů u dětí se specifickými poruchami s ADHD, které potřebují různé individuální způsoby přístupu k tomuto syndromu.

Motto:

„Vychovávat dítě znamená přijmout je se všemi jeho zvláštnostmi dětské bytosti.

Znamená to, že jim nabízíme ve svém domě dobré místo a budeme jim poskytovat podporu a jistotu tak dlouho, až budou schopny jít svou cestou“

Jiřina Prekopová

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Nadání

1.1. Rozdělení definic nadání

Než se začneme zabývat jednotlivými definicemi nadání, zamysleme se nad základními pojmy, které se vyskytují v problematice nadání. Již delší dobu existují různé názory na vztah talentu a nadání.

„Zastavme se podrobněji u způsobů, kterými rozlišuje oba pojmy F. Gagné (1990): Domnívá se, že nadání je třeba chápat jako přirozené schopnosti jedince, které jsou pozorovatelné v situacích, kdy se jedinec poprvé setká s určitou činností, je v ní naprostý laik, nebo u malých dětí při spontánní hře a experimentaci s předměty. Naopak o talentu doporučuje mluvit tehdy, když v důsledku dlouhodobého cvičení a tréninku dosahujeme kvalitních až mistrovských výsledků v dané činnosti“ (Hříbková, 2007, str. 9)

Naopak protipólem je řada odborníků, kteří tyto pojmy významově nerozlišují a chápou je jako synonyma. Vzhledem k pojmové nejednotnosti existuje i řada definic a koncepcí, které poskytují různé pohledy nadání.

„Avner (1977) rozlišuje tři široké přístupy k pojmu nadání:

- 1. Psychopatologický přístup** - intelektová výjimečnost je považována za mentální poruchu ve smyslu úsloví - genialita má úzkou hranici s imbecilitou.
- 2. Sociálně-historický přístup** - za nadané jsou považováni jedinci, kteří z historického hlediska zanechali lidstvu epochální výtvoř.
- 3. Statistický přístup** - nadání se definuje jako jistá mentální schopnost proti zbytku populace - jako horní tři procenta populace z hlediska normálního rozložení inteligence.

Takové rozdělení definic svědčí o velmi úzkém přístupu k pojmu nadání, vztahuje se pouze na velmi nadané - geniální jedince a pouze v jediné - intelektové oblasti.

Gearheart, Weishahn a Gearheartová (1988) rozdělují definice nadání (a z nich vyplývající způsoby identifikace) do tří proudů:

➤ **Definice založené na inteligenčním kvocientu**

Jedinci, jejichž hodnota **IQ** je nad jistou určenou hranicí, jsou považováni za nadané. Někdy jsou z praktických důvodů zahrnuti do speciálního programu pro nadané v daném výchovně-vzdělávacím zařízení ti jedinci, kteří patří mezi prvních několik (1 - 5 - 1 0) procent nejúspěšnějších řešitelů určitých testů (akademický výkon, testy inteligence, matematické testy apod.) v rámci žáků dané školy.

➤ **Definice založené na talentu**

Vycházejí z prokázaného nadprůměrného výkonu v určité oblasti (hudba, tanec, matematika apod.). Při identifikaci nadaných jedinců se uplatňují výkonné testy (v oblasti matematiky a přírodních věd), v případě uměleckých talentů je potřebný expertní odborný posudek.

➤ **Definice založené na kreativité**

Považují tvořivost za základní složku nadání, přičemž nejde jen o uměleckou tvořivost, ale o kreativitu v nejrůznějších oblastech lidské činnosti.

Podle potenciálu nadání rozdělují Gearhaert, Weishahn, Gearhaertová (1988) pojetí definic do dvou kategorií:

- **nadání jako prokázané, etablované, založené na jistém výkonu,**
- **nadání potencionální, neetablované, na úrovni schopností.“**

(Jurášková, 2007, s. 12)

Každá identifikace tedy vychází z určitého pojetí, teoretického zakotvení dané problematiky. Je proto potřeba mít tento teoretický přístup osvojen. Každé takové pojetí je zakotveno v definicích. Nejspíše tou první definicí, která se k nadání staví z pedagogického hlediska je definice Marlandova ze začátku 70. let: „Nadané a talentované děti jsou ty, které jsou identifikované kvalitními profesionály a které jsou díky svému výjimečnému potenciálu schopny vysokých výkonů. Tyto děti potřebují k realizaci svého přínosu pro společnost vzdělávací program a servis, který není běžně poskytován regulárními školami. Děti schopné vysokých výkonů jsou ty, které demonstrují úspěch anebo potencionální schopnosti v jedné z následujících oblastí:

- všeobecná intelektová schopnost
- specifické akademické schopnosti

- tvořivé anebo produktivní myšlení
- vůdcovské schopnosti
- umělecké schopnosti“

(In Gearheart, Weishahn a Gearhearterová, 1986; cit. dle Jurášková, 2006, s. 14).

Mnohem stručnější definici, ale vystihující podstatu vytvořil Witty (1965; cit. dle Laznibatová, 2007, s. 63). Dle něj: „Nadání jedinci jsou ti, jejichž výkon je dlouhodobě pozoruhodný v jakékoliv hodnocené oblasti.“

Obě dvě definice se shodují na tom, že nadání by mělo být pozorováno, jedinci by měli vykazovat určité nadprůměrné výkony.

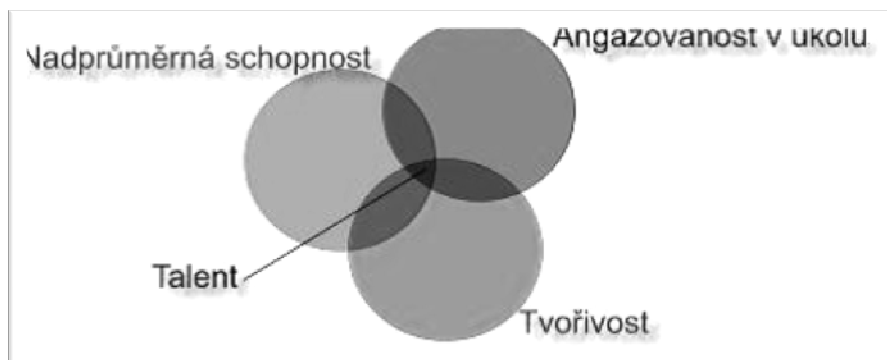
Poněkud jinak se k otázce nadání staví prof. Freemanová, současná odbornice na problematiku nadání. Ta svou definici ještě více rozšiřuje a vymezuje vysoce nadané jako: „Ti, kteří vykazují mimořádně vysokou úroveň své činnosti, a to buď v celém spektru, nebo jen v dílčí oblasti; nebo ti, jejichž potenciál nebyl ještě pomocí testů ani experimentů rozpoznán. Nadání se může týkat současně více oblastí, např. intelektu, umění, tvořivosti, pohybových a sociálních dovedností, nebo může být omezeno na jednu nebo dvě z nich.“ (Freeman, 1998; cit. dle Vondrákové, 2002). Freemanová tedy upozorňuje, že ne každý nadaný jedinec se projevuje na první pohled jako nadaný, že u některých jejich potenciál objeven být dosud nemusel. Toto je třeba si uvědomovat a přistupovat k žákům pozitivně a skutečně je posuzovat komplexně. Nenechat se ovlivnit např. negativními rysy a projevy (nevhodné chování, vykřikování, rušení výuky, opravování učitele, negativismus, apod.)

1.1.1 Modely nadání

Všechny výše uvedené definice a mnoho jiných definic a přístupů, které zde neuvádíme, ukazují, že nadání se nedá vztáhnout pouze na dílčí schopnosti, nebo jen na celkové intelektové schopnosti, jak běžně udávala starší literatura, ale že je to soubor různých mimořádných dovedností osobnosti v různých oblastech. Současné modely nadání jsou široce koncipované, postihují nadanou osobnost ve své celistvosti. Hovoříme o tzv. multidimenzionálních modelech, které v sobě zahrnují celou řadu faktorů.

Dodnes používaný Renzulliho Triadický model mimořádného nadání v sobě integruje tři složky:

- vysoké intelektové schopnosti
- tvořivost
- angažovanost v úkolu

Obr. č. 1: Renzulliho tříkomponentový model (1986)

Tento model vyústil do definice, kterou zformuloval Renzulli a Reisová: „Nadání je výsledkem interakce třech základních vlastností – nadprůměrných všeobecných anebo specifických schopností, vysoké úrovně motivace a vysoké úrovně kreativity. Jedinci, kteří mají potenciál projevit nadání, jsou ti, kteří jsou nositeli nebo jsou schopni rozvíjet tyto vlastnosti a aplikovat je na některou hodnotnou oblast lidské činnosti.“ (1986; cit. dle Jurášková, 2006, s. 18).

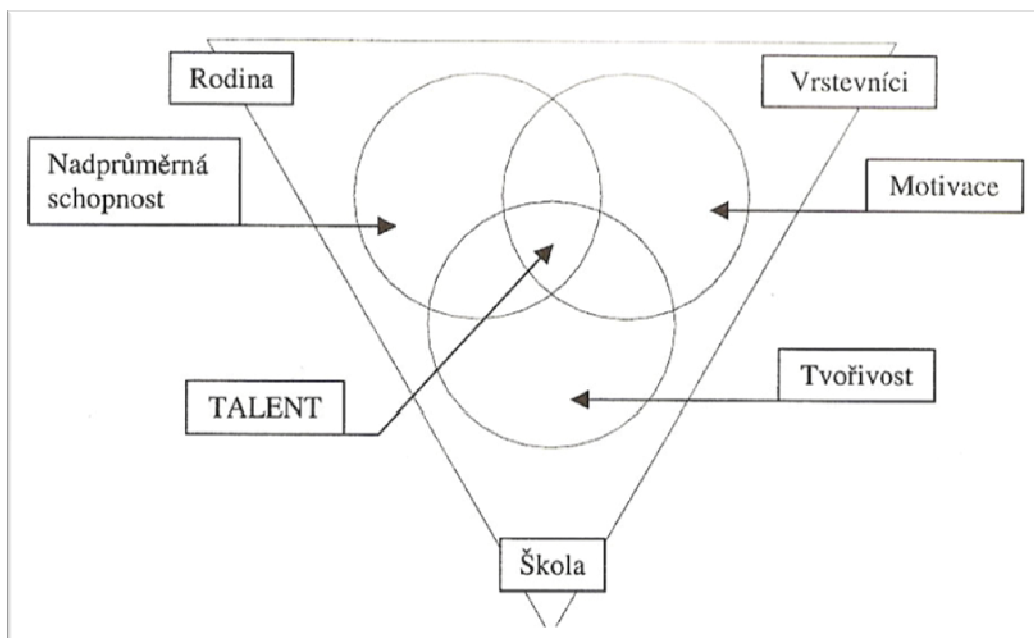
Model měl a stále má řadu oponentů, podle nichž je těžké najít jedince, který by splňoval všechny tři složky, navíc vysvětluje nadání jen na základě vnitřní podstaty jedince. Přesto se stal inspirací pro mnohé autory, kteří jej při tvorbě vlastní teorie využili. Jedním z těchto autorů byl Mönks.

Mönks doplnil Renzulliho model o další faktory – vnější činitele – a to:

- rodinu
- školu
- vrstevnické skupiny

Proměnnou „angažovanost v úkolu“ navíc nahradil „motivací“, která podle něj zahrnuje jak zmiňovanou angažovanost, tak i schopnost riskovat, anticipovat,

plánovat. A dle něj faktor „nadprůměrná schopnost“ znamená „vysokou intelektovou schopnost“ (Portešová, 2005).

Obr. č. 2: Triadický model nadání Renzulliho (1997) a Mönkse (1993)

Tannenbaum (1983; cit. dle Portešová, 2005) svůj model ještě více rozpracovává. Zformuloval pět faktorů, jejichž spolupůsobení je nutné k projevení nadání ve výkonu:

- **nadprůměrná obecná inteligence** – určitá minimální hranice IQ, aby se nadání mohlo projevit ve výkonu;
- **výjimečné speciální schopnosti** – schopnost výjimečného výkonu v některé specifické oblasti;
- **neintelektové facilitátory** – nadšení pro oblast vysokého výkonu, síla osobnosti, zaměřenost na splnění dlouhodobých cílů, apod.;
- **vlivy prostředí** – rodina, škola a ostatní sociální faktory;
- štěstí a náhoda;

Podle Tannenbauma jen takto komplexně pojatý psychosociální model nám může pomoci porozumět skutečné podstatě nadání.

Obr. č. 3: Hvězdicový model Tannenbauma

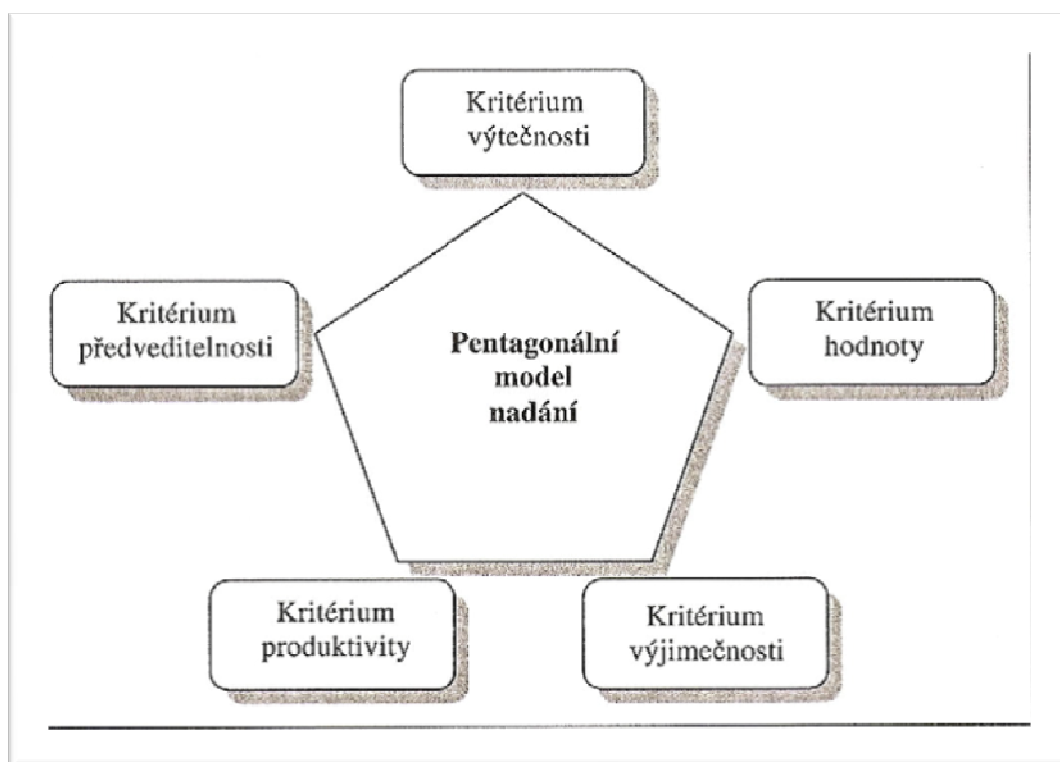
Úplně jinak se na nadání dívá Sternberg (1997; cit. dle Machů, 2006, s. 11), který nesouhlasí s objektivitou měření IQ pomocí inteligenčních testů. Dle něj tyto testy dokáží měřit pouze dílčí složky inteligence, ne však všechny, které ji tvoří. Podle něj je inteligence také schopnost učit se ze zkušenosti, dobře uvažovat, pamatovat si podstatné informace a dobře zvládat požadavky každodenního života. A tyto faktory inteligenční testy opomíjí. Sternberg na základě tohoto svého přístupu definoval i tři druhy nadání:

- **analytické** – umožňuje rozebrat problém, pochopit jeho jednotlivé části
- **syntetické** – typické pro jedince, kteří dobře zvládají adaptaci v nových situacích
- **praktické** – zahrnuje aplikaci analytických či syntetických schopností do praxe

Sternberg také stanovil, jaké podmínky by měly být splněny, abychom o jedinci mohli říct, že je nadaný (Brzkovská, 2006):

- **kritérium výtečnosti** – jedinec musí vynikat v jedné nebo více oblastech nad svými vrstevníky

- **kritérium předveditelnosti** – výtečnost, která je jedinci vlastní, musí být prokazatelná v jednom nebo i více testech a měřeních
- **kritérium hodnoty** – jedincova výtečnost musí být oceňována společností, ve které jedinec žije
- **kritérium produktivity** – oblast, ve které jedinec vyniká, by měla vést k produktivitě (nebo alespoň potenciální produktivitě)
- **kritérium výjimečnosti** – dovednost jedince je oproti jeho vrstevníkům na vysoké úrovni

Obr. č. 4: Sternbergův Pentagonální model nadání (1997)

Vidíme, že většina autorů se shoduje na tom, že nadání není pouze jednostrannou záležitostí, ale že jej tvoří několik složek. Jednou z těch nejdůležitějších, na které se většina autorů shodne, je určitá nadprůměrná schopnost. Autoři se také shodují, že na projevení nadání má velký vliv motivace, případně jistá angažovanost v úkolu. Odlišují se však ve vnějších faktorech, které by mohly mít na nadání vliv. Někteří tyto faktory nezohledňují, druzí na ně naopak kladou velký důraz, jiní se snaží najít

kompromis mezi vnitřní a vnější složkou jedince. Důležité je uvědomit si, že vnější faktory rozhodně existují a nejsou od nadání striktně odděleny, ale do určité míry je ovlivňují. Je to nejenom užší společnost, ve které se jedinec nachází, tedy jeho rodina, škola, vrstevníci, zájmové skupiny, ale vůbec celá společnost, která jedince ovlivňuje svým postojem a přístupem k němu.

1.2. Druhy nadání

„Mimořádně nadaný jedinec může disponovat jedním nebo i několika druhy nadání. Ve 20. století se začalo uvažovat o jednotlivých druzích nadání ve vztahu ke konkrétním činnostem a povoláním. V současnosti je možné nalézt celou řadu různých klasifikací nadání.

Obecně je možné klasifikovat nadání ze dvou úhlů pohledu: při horizontální klasifikaci jde o členění nadání podle druhů činnosti, ve kterých se nadání demonstruje (tj. např. nadání hudební, výtvarné, jazykové, matematické, sportovní apod.).

Podle F. J. Mönkse (2000) se může nadání projevit ve čtyřech různých oblastech:

- V oblasti duševních schopností, intelektuálních výkonů;
- V oblasti tvořivosti a produktivnosti;
- V oblasti umění, ve výtvarných a múzických uměních;
- V sociální oblasti, přičemž se míní vůdcovské kvality.

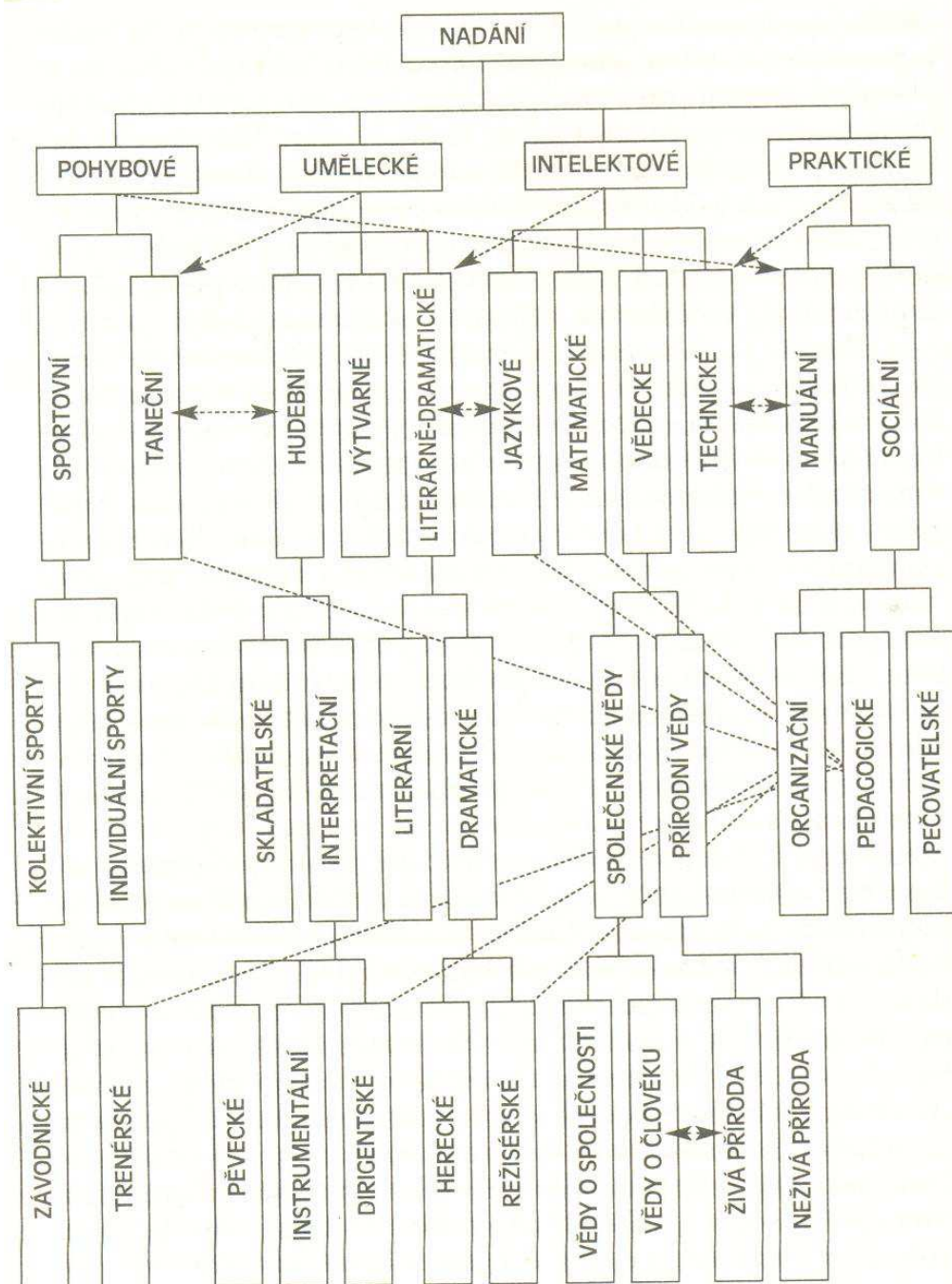
Existují jednotlivé i smíšené formy vysokého nadání. Hlavním zájmem našeho textu je sledování nadání v oblasti intelektuálních vloh nebo výkonů.

Při vertikální klasifikaci se rozlišuje nadání podle míry jeho uplatnění (nadání aktuální a potenciální). Aktuálním nadáním jsou výkony a projevy podávané v současné době. Potenciální nadání je možnost, které může jedinec dosáhnout v budoucnosti. Pro realizaci potenciálního nadání jsou důležité sociální podmínky, aktivita osobnosti a proces učení.

Vlastní představu o možném třídění druhů nadání v souladu s klasifikací druhů činnosti podal také slovenský psycholog Vladimír Dočkal (2005). V jeho

pojetí se jednotlivé druhy nadání navzájem prolínají a mohou se dále členit, jak to ukazuje hierarchické schéma na obrázku 3.

Vertikální spoje (tj. plné čáry) naznačují hierarchii, zatímco horizontální a diagonální spoje (přerušované čáry) vyjadřují některé vzájemné souvislosti mezi druhy nadání. Ani daná hierarchie však nemusí být jednoznačná. Např. trenérské nadání je stejně tak sportovní jako pedagogické, režisérské nadání je stejně tak umělecké jako organizační. Ani toto schéma však nepovažuje Dočkal za konečné, protože neustále vznikají a budou přibývat nové druhy lidských činností“.

Obr. č. 5: Hierarchické schéma druhů nadání (Dočkal, 2005, s. 54)

1.3. Nadané děti

Diskuse o přesných definicích nadání a identifikaci takových dětí probíhají už téměř celé století a budou bezpochyby pokračovat. Pro vzdělávání

je však produktivnější a vědecktější posuzovat úspěšnost z hlediska dynamických interakcí mezi jedincem a vzdělávacími příležitostmi, kterých se mu v životě dostalo.

Vnímání pojmu nadání bývá nejčastěji definováno jako soubor schopností, které umožňují jedinci dosahovat výkonů nad rámec běžného průměru populace (ať už jde o schopnosti předpokládané či již plně projevené). Kritériem pro definování nadání je tedy úroveň a rozložení dosahovaných schopností. Nadání se může projevovat v jakékoliv oblasti lidské činnosti, např.: všeobecně vysoce rozvinutá intelektová schopnost či jen úzce vymezené akademické nadání, tvořivé a produktivní nadání, umělecké či pohybové nadání, zručnost, sociální schopnosti aj. V běžné populaci se jedná asi o 3-10 % jedinců – v závislosti na druhu a definici nadání.

Na rozdíl např. od oblasti uměleckého či pohybového (sportovního) nadání je oblast kognitivního nadání (poznávací schopnosti – intelekt) plně v odborných kompetencích pedagogicko psychologické poradenství. Další informace se proto také vztahují k dětem s mimořádným kognitivním nadáním.

1.3.1 Nadané nebo mimořádně nadané dítě?

Odborníci z řad psychologů a pedagogů se zabývají různými charakteristikami nadaných a mimořádně nadaných dětí. Jako příklad uvádím charakteristiku nadaných a mimořádně nadaných dětí podle Lazinbatové

<u>Nadané dítě (bystré)</u>	<u>Mimořádně nadané dítě (nadané)</u>
Zná odpovědi	Klade další otázky
Zajímá se	Je zvědavé
Snaží se dobře obstát ve zkouškách	Snaží se a uspěje v testech a u zkoušek
Odpovídá na otázky	Zajímají ho detaily, rozpracovává, dokončuje
Má dobré nápady	Má neobvyklé nápady
Je vůdcem skupiny	Je samostatné, často pracuje samo
Poslouchá se zájmem	Projevuje silné emoce a stavy při tom, co poslouchá
Snadno se učí	Všechno už ví

Je oblíbené u vrstevníků	Vyhovuje mu více společnost starších dětí a dospělých
Chápe významy	Dělá samostatně závěry
Vymýšlí úlohy a samostatně je řeší	Iniciuje projekty
Přijímá úkoly a poslušně je plní	Přijímá úkoly kriticky a když ho zajímají, se zaujetím se jim věnuje
Dobře se cítí ve škole (ve školce)	Dobře se cítí při učení
Přesně kopíruje zadané úkoly	Vytváří nová řešení
Přijímá informace, vstřebává je	Využívá informace
Dobře využívá naučené	Hledá nové možnosti využití naučeného, experimentuje
Dobře si pamatuje	Dobře předpokládá
Je vytrvalé při sledování	Pozorně sleduje
Je spokojené s vlastním učením a s výsledky	Je velmi sebekritické

(podle knihy Jolany Laznibatové *Nadané děti*)

1.3.2 Výchova a vzdělávání nadaných dětí

V posledních několika desetiletích se v evropském školství věnuje zvýšená pozornost vzdělávání a výchově nadaných dětí. Péče o nadanou populaci se tak stává nedílnou součástí vzdělávací politiky vyspělých zemí, ve kterých již existují propracované formy této péče a jsou legislativně a finančně zabezpečeny. Děje se tak i v rámci péče a zdrojů, v zájmu ekonomické prosperity státu. Proto jsou v těchto zemích učitelé připravováni pro práci s nadanými jak pregraduálně, tak formou mezinárodně platného postgraduálního vzdělávání, garantovaného společností ECHA, která je poradcem Rady Evropy. Jsou k dispozici víceúčelová centra nebo alespoň poradny specializované pro nadanou populaci. Rodiče a děti se tak mohou se svými problémy obrátit na odborníky.

Každá země má svoje specifika v péči o nadané děti a způsob této péče se mění v souvislosti s rostoucími zkušenostmi, které trvají v USA už více než celé století, a v západní Evropě a také i v některých asijských zemích už několik desetiletí. V ČR byla založena Společnost pro talent a nadání, která je

pobočkou mezinárodní společnosti ECHA. Organizuje odborné semináře pro učitele a psychology, přednášky pro rodiče, řídí Klub rodičů nadaných dětí a spolupracuje na přípravě systému péče o nadané a jeho realizaci. Přesto prozatím ve většině míst ČR není realizováno cílené vyhledávání nadaných dětí. Uznání jejich specifických vzdělávacích potřeb je však již také u nás formulováno ve školském zákoně a navazujících školských předpisech. Dle zjištěných schopností a osobnostně-sociálních specifík dítěte je možné vzdělávání těchto dětí v režimu individuálního vzdělávacího plánu v běžné třídě ZŠ nebo jejich zařazení do speciální výukové skupiny. Dle potřeby může být realizováno předčasné zaškolení nebo i přeskočení ročníku. Záleží na každé škole, jak dokáže vyhovět vzdělávacím potřebám těchto žáků.

Mezi nejdůležitější kroky vedoucí k zahájení systematické péče o nadané děti patří seznámení učitelů s charakteristikami nadaných, jejich identifikací a zásadami výchovy a vzdělávání nadaných. Nadaní žáci se vyskytují ve všech formách a stupních vzdělávání, a ač někteří z nich odcházejí do výběrových škol a tříd, mnozí z různých důvodů zůstávají. To především ti, jejichž výkon neodpovídá skutečným schopnostem, které mohou zůstat skryté vlivem fyzického nebo psycho-sociálního handicapu (nepodnětné až zanedbávající rodinné prostředí, smyslové nebo tělesné vady, vady řeči, poruchy pozornosti s hyperaktivitou, vývojové poruchy učení aj.)

2. Dvojitá výjimečnost

Děti, které mají na jedné straně výjimečné schopnosti – nadání, ale trpí určitým handicapem, v anglické terminologii bývají nejčastěji označovány jako „twice exceptional“. Společným rysem celé této skupiny dětí je, že bývá obtížné je identifikovat. Handicap a nadání se často vzájemně kompenzují, maskují, a proto bývají tyto děti učiteli označovány většinou jako průměrné. Mezi nejčastější kombinace rozumového nadání a diagnózy patří:

- Nadané děti se specifickými vývojovými poruchami učení, zejména s dyslexií, dysortografií, dysgrafií
- Nadané děti s poruchami chování ADHD, ADD
- Nadané děti s Aspergerovým syndromem

2.1. Nadané děti se specifickými vývojovými poruchami učení

Základní problémy, které brání úspěšné identifikaci nadání těchto dětí, bývají následující:

- Stereotypní očekávání, že děti s určitou poruchou, nejčastěji s poruchou učení, jsou mentálně podprůměrné
- Vývojové opoždění u dětí s poruchami učení, zejména ve verbální oblasti, projevující se často při čtení a psaní, způsobuje, že nebývají identifikovány jako nadané
- Neúplné informace o dítěti, vedou k přehlížení jeho silných stránek
- Nemožnost ukázat své nadprůměrné schopnosti, vzhledem k důrazu na verbální schopnosti ve vyučování

2.1.1 Tři skupiny nadaných dětí s poruchami učení

Obecně se má za to, že existují tři skupiny nadaných školáků s poruchami učení.

- První skupinu tvoří žáci a studenti označení jako rozumově nadaní, mající zároveň řadu problémů v některých školních předmětech. Tyto žáky a studenty často charakterizují jako velmi chytré, avšak nedostatečně motivované, líné, s nezájmem o školu a vzdělávání vůbec. Právě u této skupiny nebývá porucha učení téměř nikdy odhalena, avšak se vzrůstajícími školními nároky se stále více dítě zatěžuje, což mu následně brání dosáhnout vynikajících výkonů v oblasti svého nadání.

- Do druhé skupiny patří ti žáci, jejichž handicap je velmi závažný a tedy i nápadný. Tyto děti bývají učitelem označeny jako problémové s handicapem v oblasti školních dovedností, ale bez nadprůměrných schopností. Právě tato skupina nejčastěji zastoupena mezi nadanými dětmi s SPU. Jejich nadprůměrné schopnosti nebývají nikdy skutečně odhaleny a jejich školní výkon je tak neustále podceňován a devalvován, úspěch je přičítán spíše náhodě než reálným schopnostem.

- Třetí skupinu tvoří děti, jejichž handicap a nadprůměrné schopnosti se vzájemně maskují, kompenzují. Schopnosti i školní výkon této skupiny dětí bývají hodnoceny jako průměrné, bez problémů a výrazného nadání.

2.1.2 Sebepojetí a sebehodnocení

Opakovaně se ukazuje, že populace dětí s SPU bývá identifikována velmi pozdě, obvykle v době, kdy přetrvávající porucha učení a neúspěšná snaha o její překonání výrazně znemožnila rozvoj nadání a snížily žákovy aspirace své schopnosti dále jakkoli rozvíjet.

Jde o velmi nepříznivý stav, který mívá silný negativní dopad na sociální a emocionální adaptaci této skupiny nadaných dětí. Ukazuje se, že nadané děti s SPU vykazují tendenci k intenzivní frustraci v určitých předmětech, trvale očekávají selhání, neúspěch, ale paradoxně projevují strach z úspěchu, jelikož není jisté, že kvalitní úspěch opět zopakují. K tomu se často přidává i nedostatek motivace hraničící až s chronickým podvýkonem. K typickým strategiím zvládnání obtížnějších úloh a zátěžových situací patří strategie „naučené bezmocnosti“.

Společnou charakteristikou nadaných dětí s SPU je teda neadekvátní rozvoj schopností, snížení akademické i celkové sebepojetí a sebehodnocení a problémy v oblasti sociálního a emocionálního přizpůsobení.

2.1.3 Diagnostika obou výjimečností

K identifikaci nadání a poruch učení je zapotřebí cílená diagnostika obou výjimečností. Je třeba upozornit, že existuje řada kombinací míry a typů obou výjimečností a doporučení zaleží vždy na každém individuálním případě. V závislosti na odpovídající diagnostice je potřeba vytvořit individuální plán a postupy, které by zohledňovaly obě výjimečnosti.

Základní nápadné charakteristiky při diagnostice rozumových schopností u nadaných dětí s SPU:

- Diskrepance mezi testovanými schopnostmi x školním výkonem
- IQ vyšší než 130, ale typické diskrepance mezi jednotlivými subtesty
- Nezvládání jednoduchých položek x úspěch v těžších položkách
- Typický profil IQ testu

Typické rozvinuté (často nadprůměrné) kognitivní charakteristiky u nadaných dětí s SPU, na které může upozornit rodič a učitel:

- Dobrá schopnost řešit logické problémy
- Dobrá slovní produkce, slovník
- Tvořivost – divergentní myšlení
- Dobrá dlouhodobá paměť
- Abstraktní uvažování
- Lepší výsledek v náročnějších úkolech
- Vysoce tvořiví, imaginativní, zajímavé nápady
- Dobře zdůvodňuje, argumentuje
- Dobrý pozorovatel
- Zvědaví, klade mnoho otázek

Některé typické nápadné rozpory v kognitivních charakteristikách u nadaných dětí s poruchou učení

Dyslexie	Nadání s dyslexií
<ul style="list-style-type: none"> Špatná paměť na fakta. Špatná krátkodobá paměť, problémy s memorováním 	<ul style="list-style-type: none"> Lepší dlouhodobá paměť. Schopnost třídít, srovnávat, klasifikovat informace
<ul style="list-style-type: none"> Problémy v oblasti čtení, psaní, užívání gramatických pravidel 	<ul style="list-style-type: none"> Dobrá slovní zásoba i produkce
<ul style="list-style-type: none"> Velké problémy s jednoduchými úkoly – sčítání, odčítání. Bojují s jednoduchým, po sekvencích jdoucím materiálem. 	<ul style="list-style-type: none"> Schopnost komplexních matematických operací. Lepší výsledek v náročných úkolech.

2.2. Nadané děti s poruchou chování

→ Nadané děti se mohou ve škole často nudit. V důsledku toho vyrušují, nedávají pozor a snaží se na sebe upozornit. Proto bývají učiteli označeny jako hyperaktivní. Odborná literatura však ukazuje, že zejména u nadaných dětí může dojít v této souvislosti k chybným diagnózám a závěrům, a proto je třeba cílená, psychologická diagnostika za účelem stanovení, či vyvrácení ADHD.

→ Lind (1996) uvádí některé odlišné způsoby chování u dětí nadaných na jedné straně hyperaktivních na druhé, které nám mohou sloužit jako počáteční vodítka pro správnou diagnózu. Jde zejména o schopnost dlouhodobé (i několikahodinové) koncentrace pozornosti u nadaných dětí, pokud jsou skutečně zaujati.

Jak obecně odlišit nadání od ADHD?

Nadání?	ADHD?
<ul style="list-style-type: none"> Projevuje méně nevhodného chování, když je zaujato 	<ul style="list-style-type: none"> Chování není ovlivněno zájmy

<ul style="list-style-type: none"> • Kontakt s podobně nadanými dětmi výrazně zmenšuje projevy nevhodného chování 	<ul style="list-style-type: none"> • Kontakt s ostatními nadanými dětmi nemá pozitivní efekt na chování
--	--

2.3. Nadané děti s Aspergerovým syndromem

Aspergerův syndrom (dále jen AS) patří mezi pervazivní vývojové poruchy. Jde o celoživotní neurovývojovou poruchu, která má vliv na sociální a komunikační schopnosti jedince, tj. ovlivňuje to, jak se dotyčný chová k ostatním a jak s nimi komunikuje. Vyvolává kobze specifického chování. Z toho plyne narušení v oblasti komunikace, sociální interakce a představivosti. Děti se syndromem AS mohou dosahovat IQ až 160. v případě na podezření AS syndromu, je třeba včasná diagnóza, aby se vhodným, zejm. psychologickým a speciálně – pedagogickým vedením, předešlo možným problémům v pozdějším období zejména v adolescenci (deprese, úzkosti, suicidální sklony...).

3. ADHD – Syndrom poruchy pozornosti s hyperaktivitou

Davidson a Neal (2001) dělí symptomy ADHD (Attention Deficit Hyperaktivity Disorder- porucha pozornosti spojená s hyperaktivitou) do tří subkategorií:

- 1. Prostá porucha pozornosti (ADD)-** diagnostikujeme ji u dětí s poruchami pozornosti, ale s normální úrovní aktivizace, tito jedinci mají problém především v zaměření pozornosti na informační proces.
- 2. Hyperaktivita a impulzivita.**
- 3. Spojením obou typů obtíží vzniká porucha pozornosti spojená s hyperaktivitou a impulzivitou.** Do této kategorie patří nejvíce děti.

Barkley (1990) kromě tří výše uvedených subkategorií rozlišuje ještě:

- ADHD s agresivitou nebo bez agresivity;
- opoziční chování- ODD (Oppositional Deviant Disorders)

DSM-IV (1994, 2000) uvádí ještě nespecifikovaný typ ADHD. Projevující se nápadnými příznaky ADHD, u kterého chybějí právě výše uvedené typy.

(Zelinková, 2009, s. 196)

3.1. Definice LMD, ADD a ADHD

3.1.1 LMD – Lehká Mozková Dysfunkce

Přibližně v 60. letech se v souvislosti s poruchami učení, chování, pohybové koordinace řeči začal používat termín „**lehká mozková dysfunkce**“.

„LMD se dříve označovala jako „**lehká dětská encefalopatie**“, zkráceně LDE. LMD vzniká v důsledku drobného organického poškození mozku, k němuž může dojít už před porodem (prenatálně), při porodu (perinatálně) nebo po porodu (postnatálně). Někdy však i později, při nějakém onemocnění“. (Řada, 1993, s. 55)

„LMD patří do skupiny poruch chování. Můžeme se setkat i s jinými označeními – malé mozkové dysfunkce, lehké dětské encefalopatie,

hyperaktivní nebo hypoaktivní syndrom či hyperkinetický, hypokineticý syndrom. Jedná se často o děti s průměrnou až nadprůměrnou inteligencí, které trpí poruchami učení a chování v rozsahu od mírných až po těžké, které jsou spojeny s odchylkami funkce centrální nervové soustavy.“(Žáčková, Jucovičová, 2000, s. 1)

V sedmdesátých letech bylo zjištěno, že u dětí s LMD dochází k narušení chemických pochodů v kognitivní části mozku. V poměrně nedávné době došlo ke změně názvu na ADD, protože někteří rodiče se mylně domnívali, že termín LMD znamená určitý stupeň poškození mozku.

3.1.2 ADD – Attention Deficit Disorder

ADD - zkratka znamenající attention deficit disorder - porucha pozornosti. Můžeme uvést charakteristické projevy chování těchto dětí: (dle Riefová, 1999, s. 17):

- snadná rozptýlitelnost vnějšími podněty
- problémy s nasloucháním a s plněním pokynů
- potíže se zaměřením a udržením pozornosti
- potíže se soustředěním se na úkol a jeho dokončením
- nevyrovnaný výkon v práci ve škole (jednou je schopen úkol splnit, podruhé ne, jeho výkon se neustále mění)
- „vypínání“ pozornosti, což může vypadat jako „zasněnost“
- nepořádnost (žák ztrácí nebo nemůže najít svoje věci (sešity, tužky, knihy), na pracovním stolku a ve svém pokoji mívá dokonalou spoušť
- nedostatečné studijní dovednosti
- potíže se samostatnou prací

3.1.3 ADHD - Attention Deficit Hyperaktivity Disorder

„ADHD je vývojová porucha charakteristická věku dítěte nepřiměřeným stupněm pozornosti, hyperaktivity a impulzivity. Potíže jsou chronické a nelze je vysvětlit na základě neurologických, sensorických nebo motorických postižení, mentální retardace nebo závažných emočních problémů.

Deficity jsou evidentní v časném dětství a jsou pravděpodobně chronické. Ačkoli se mohou zmírňovat s dozráváním CNS, přetrvávají v porovnání s jedinci běžné populace téhož věku, protože i jejich chování se vlivem dozrávání mění. Obtíže jsou často spojené s neschopností dodržovat pravidla chování a provádět opakovaně po delší dobu určité pracovní výkony. Tyto evidentně biologické deficity ovlivňují interakci dítěte s rodinou, školou a společností“ (Zelinková, 2003, s. 196).

Hyperaktivní a impulzivní dítě – charakteristické projevy dle Khýra M. PPP Nový Jičín:

- má vysokou míru neuspořádané aktivity (vypadá, že je neustále v pohybu: nenechá v klidu ruce, nohy, vrtí se na židli; vyhledává blízké předměty, s nimiž si hraje, vkládá je do úst apod.; opouští své místo, prochází se po třídě ve chvíli, kdy se očekává, že bude sedět – nedokáže setrvat na svém místě, má velký pocit neklidu, ...)
- je impulzivní s malým sebeovládáním (často něco nevhodně vyhrkne; nemůže se dočkat, až na něj přijde řada; často skáče do řeči ostatním nebo je ruší; často nadměrně mluví; dostává se do nesnází tím, že si věci nedokáže předem promyslet – jeho slova a chování předchází myšlenku; nezřídka se zapojuje do fyzicky nebezpečných činností, aniž by předem zvážil možné následky – skoky z výšky, vjíždění na kole na silnici bez rozhlédnutí apod.; má problémy s činnostmi, které vyžadují klid a ticho
- má potíže s přechodem k jiné činnosti
- má nepřiměřeně silné emoční reakce i na drobné podněty
- je často sociálně nevyzrálé
- má komunikační obtíže

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4. Cíle výzkumu

V praktické části mé bakalářské práce mi bylo umožněno dlouhodobě navštěvovat tři třídy na I. stupni Základní školy v Odrách, Pohořská 8, kde se nacházeli žáci, které jsem měla možnost zkoumat a pozorovat v rámci výzkumu.

Hlavním cílem praktické části této bakalářské práce je zjistit, jaké jsou specifické vzdělávací potřeby dítěte s dvojí výjimečností s ADHD.

Dalšími dílčími výzkumnými cíli jsou:

- podrobně a dlouhodobě pozorovat dítě s dvojí výjimečností s ADHD, určit specifické potřeby dítěte s dvojí výjimečností se syndromem ADHD
- pozorovat nadané dítě, určit specifické potřeby nadaného dítěte
- pozorovat dítě se syndromem ADHD, určit specifické potřeby dítěte se syndromem ADHD
- získat možnost srovnání všech pozorování a podhalit a srovnat čím se specifické potřeby zkoumaných dětí vzájemně liší a co mají společného

4.1. Výzkumná otázka

Základní výzkumná otázka:

Jaké jsou specifické vzdělávací potřeby, které v souvislosti s výchovou a vzděláváním dětí s dvojí výjimečností s ADHD musí rodiče a škola řešit?

V souladu s výzkumnými a dílčími cíli práce byly stanoveny následující výzkumné otázky:

1. *Je v rodině vytvořen režim a důslednost ve výchově?*
2. *Jsou v rodině stanovená pravidla?*
3. *Učí se dítě rituálům?*

5. Výzkumný soubor

„Hlavním cílem kvalitativního výzkumu je porozumět člověku, tedy především chápat jeho vlastní hlediska – jako on vidí věci a posuzuje jednání. Podle zásad kvalitativního výzkumu je každý člověk anebo skupina lidí jedinečná.

Kvalitativního výzkumníka zajímá spíše konkrétní případ – konkrétní žák nebo skupina žáků, skupina učitelů, konkrétní škola rodina apod.“ (Gavora, 2010, str. 36)

Subjektem výzkumného souboru jsou tři děti, se kterými jsem se setkala a mohla je také pozorovat. Jak z pozice pedagogického asistenta, tak později jako pedagog. V první případové studii se jako asistent velmi podrobně a dlouhodobě zaměřuji na konkrétní dítě s dvojí výjimečností s ADHD.

Případ č. 1 – Tomáš: Chlapec, 6 let, navštěvuje 1. třídu.

Diagnostikováno mimořádné nadání se syndromem ADHD – jedná se o takzvané dítě dvojí výjimečnosti.

Případ č. 2 – Milan: Chlapec, 10,5 let, navštěvuje 5. třídu.

Diagnostikováno mimořádné nadání.

Případ č. 3 – David: Chlapec, 10 let, navštěvuje 4. třídu.

Diagnostikováno ADHD.

6. Charakteristika místa šetření

Základní škola Odry, Pohořská 8, příspěvková organizace je úplnou školou s právní subjektivitou od roku 1994. Do sítě škol byla zařazena 21. 3. 1996. Kapacita školy je 520 žáků. Většina pochází přímo z Oder. Dojíždějící žáci jsou z okolních vesnic např. z Dobešova, Jakubčovic nad Odrou, Louček, Vítovky.

Naši ZŠ navštěvuje v letošním školním roce 321 žáků, většina z nich má trvalé bydliště v Odrách, zbývající dojíždějí z okolních spádových obcí.

Ve škole pracuje 27 pedagogických pracovníků včetně vedení školy. Téměř všichni mají předepsanou kvalifikaci. Ve speciální a praktických třídách působí pedagogické asistentky. Ve sboru jsou i učitelky s kvalifikací pro dyslektickou péči o žáky především na I. stupni. Ve škole pracuje preventista sociálně patologických jevů, výchovný poradce pro volbu povolání a výchovný poradce pro děti s SPVU. Velký důraz klade vedení školy na další vzdělávání pedagogických pracovníků. Prioritními oblastmi DVPP je doplnění si jazykových znalostí, seznamování se s novými poznatky z psychologie a také práce s výpočetní technikou.

Pedagogové učitelského sboru úzce spolupracují s výchovnými poradci, a tím napomáhají rozvíjet bezpečné a kamarádké vztahy nejen ve svých třídách, ale i vztahy s mladšími nebo staršími žáky.

Škola nemá speciální zaměření, je dobře vybavena učebními pomůckami, má dvě velmi dobře vybavené počítačové učebny, dvě multimediální učebny, speciální pracovny pro výuku fyziky, chemie, přírodopisu, hudební výchovy, jazykové učebny, dílnu, cvičnou kuchyň, velkou a malou tělocvičnu a venkovní hřiště s běžeckou dráhou a doskočištěm. Celá škola je rozdělena do pavilonů, které jsou spolu propojené.

Pavilon I. stupně – zde jsou umístěné třídy I. stupně, školní dílna a multimediální učebny.

Pavilon II. stupně – slouží II. stupni a jsou zde i odborné učebny a kabinety se sbírkami.

Pavilon vedení školy a šaten – propojuje pavilon I. stupně s pavilonem II. stupně a kromě vedení školy je zde umístěna větší počítačová učebna, školní knihovna a cvičná kuchyň.

Pavilon tělocvičen – zde jsou umístěny dvě tělocvičny (velká a menší, sloužící především pro gymnastiku). Větší tělocvična slouží potřebám školy i veřejnosti.

Pavilon školní jídelny – zde je školní kuchyň, školní jídelna a byt školníka.

Budova školní družiny – je samostatná budova v bezprostřední blízkosti školy a kromě dvou oddělení školní družiny jsou zde i 2 třídy praktické a 1 speciální, keramická dílna a 3 školní byty. Školní družina pracuje ve dvou odděleních a hlavním úkolem pro její činnost je zabezpečení zájmové činnosti a odpočinku žáků po školní práci. Má velmi dobré prostorové a materiální podmínky pro svou činnost. Učí děti jak účelně trávit volný čas, uspokojuje a rozvíjí kulturní a sportovní zájmy žáků.

Od roku 2010/2011 pracuje na naší škole školní psycholog. Jeho činnost se řídí platnými právními předpisy a také etickým kodexem školního psychologa autorů Thomase Oaklanda, Suzan Goldmanové a Herberta Bishoffa z International School Psychology Association (<http://poradny.org/spp/etika-sp.pdf>). Úkolem školního psychologa je péče o maximální využití potenciálu dětí, zdravé klima školy a přátelské vztahy mezi dětmi a mezi dětmi a pedagogy. Psycholog pracuje jak s dětmi, tak s rodiči a učiteli.

6.1. Zabezpečení výuky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

6.1.1 Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami:

- **Žáci se zdravotním postižením** (mentální, tělesné, zrakové, sluchové, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování) jsou integrováni buď individuálně (ve třídách vyučovaných podle ŠVP pro ZŠ) nebo skupinově (třídy vyučované podle upravených ŠVP). Speciální vzdělávání je poskytováno jen žákům, u kterých byly speciální vzdělávací potřeby zjištěny na základě speciálně

pedagogického, případně psychologického vyšetření školským poradenským zařízením a schváleno rodiči.

- **Žáci se zdravotním znevýhodněním** – dlouhodobá nemoc, lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení nebo chování, vyžadující zohlednění při vzdělávání (nejedná se o vývojové poruchy učení/chování). Žáci jsou zařazeni v běžných třídách a je jim věnována zvýšená pozornost vyučujících, např. doučování, individuální péče v hodinách, zohlednění hodnocení a klasifikace.
- **Žáci se sociálním znevýhodněním** – zařazení v běžných třídách, individuální přístup, doučování, pomoc při zařazení do třídního kolektivu.

6.1.2 Zásady pro práci se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami:

1.	Včasná diagnostika a včasné poskytnutí odborné pomoci.
2.	Spolupráce školy, žáka, rodičů a školského poradenského zařízení, spolupráce třídního učitele s ostatními vyučujícími žáka a výchovným poradcem, obousměrná komunikace mezi školou a rodinou žáka.
3.	Vypracování individuálního vzdělávacího plánu.
4.	Vysvětlení a ujasnění způsobu hodnocení žáka (slovní hodnocení - úlevy).
5.	Zabezpečení potřebných kompenzačních a didaktických pomůcek.
6.	Vytvoření optimálního pracovního prostředí, vytváření přátelské atmosféry.
7.	Pro práci volit metody a formy, které povedou k aktivnímu přístupu žáka.
8.	Dodržení zásady všestrannosti (dbáme na to, aby dítě mohlo své znevýhodnění kompenzovat i jinými činnostmi, v nichž je úspěšné)

7. Výzkumné metody

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila výzkumné metody, které se používají při kvalitativně orientovaném výzkumu.

„Termínem kvalitativního výzkumu rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 10).

7.1. Pozorování

„Pedagogické pozorování je nejstarší a nejrozšířenější metodou získávání dat o pedagogické realitě. Pedagogické pozorování bývá definováno jako „sledování smyslově vnímatelných jevů, zejména chování osob, průběhu dějů aj.“ (Průcha; Waltrová; Mareš 2001).

7.2. Kazuistika

„Kazuistika nebo též případová studie patří mezi výzkumné metody a zabývá se popisem jednotlivých případů, např. vznikem, průběhem a vyléčením duševní choroby apod. Stejně jako jedince se může kazuistika týkat i skupiny lidí či instituce. Slouží jako pomoc a srovnání pro podobné případy“ (Hartl, Hartlová, 2004, s. 253).

7.3. Rozhovor

„Interview v kvalitativním výzkumu se liší od (kvantitativního) interview několika rysy. Cílem interview je zjistit, jak osoby interpretují svět kolem sebe, jaké významy připisují důležitým událostem ve svém životě“ (Gavora, 2010, s. 201).

„Na doplnění je třeba uvést, že v kvalitativním výzkumu interview nemusí vystupovat jako samostatná metoda, ale spolu s jinými metodami – pozorováním a analýzou produktů člověka“ (Gavora, 2010, s. 203).

V kazuistice byly obsaženy dvě metody a to pozorování i rozhovor. Pozorování jsem prováděla jak na dětech, tak na učitelích a na jejich individuálních přístupech k těmto dětem. Prostřednictvím této metody jsem se dozvěděla spoustu informací. Rozhovor jsem používala tam, kde jsem potřebovala doplnit pozorování. Hovořila jsem s učitelkami, dětmi a ve dvou případech s rodiči dětí.

8. Interpretace výzkumného šetření – kazuistiky

Jméno	Věk	Třída	Diagnóza
Tomáš	6 let	1. třída	Dvojitá výjimečnost s ADHD
Milan	10,5 let	5. třída	Mimořádně nadaný
David	10 let	4. třída	ADHD

Tabulka č. 1: Přehled výběrového souboru

8.1. Případová studie č. 1

Základní informace

Pohlaví: chlapec Tomáš

Rok narození: 1999

Diagnóza: mimořádně kognitivní nadání s ADHD, vývojová porucha učení (dysgrafie, susp.dyslexie)

Rodinná anamnéza

Rodina úplná.

Matka: 30 let, vysokoškolské vzdělání, ekonomka.

Otec: 40 let, vysokoškolské vzdělání, podnikatel.

Sourozenci: bratr narozen v roce 2005, sestra narozena v roce 2007.

Osobní anamnéza

Chlapec prvorozený ze třech dětí, těhotenství v klidu, porod provokovaný, mírně ikterus s fototerapií, v kojeneckém věku aktivní, hodně neklidný, psychomotorický vývoj v normě, vážněji nestonal, alergie a ekzém (v péči odborného lékaře, na podzim a v zimě bere léky), ve 4. roce trhali nosní mandle, v MŠ od 3 let, bez logopedie, zaškolen bez odkladů, zájmy: aktivní-pohyb (kolo, lyže, plavání, doma stavebnice, počítač, rád pomáhá v domácnosti).

1. ročník

Nástup dítěte do mateřské školy a následně do 1. ročníku ZŠ znamená pro většinu dětí velký přelom v jejich dosavadním životě. O dětech s určitým handicapem to platí dvojnásobně. Kontakt s ostatními dětmi ukáže jasněji na jejich odlišnost, posílí typické projevy problémového chování a následně možné problémy spojené s výukou.

Ve školním roce 2005/ 2006 nastoupil Tomáš do první třídy s ostatními dětmi z místních MŠ. Tomáš se přistěhoval z většího města a tak nebyla možnost vzájemného seznámení u zápisu do školy. Už od prvních školních dnů bylo patrné, že jde o chlapce s velmi dobrou slovní zásobou, zvědavého a tvořivého, ale s problémovým chováním, se silně sníženou schopností soustředění a s velkými problémy v sebeobsluze. Během prvních měsíců ve škole se začaly projevovat i výrazné grafomotorické obtíže v psaní, prvotní nácvik čtení neodpovídal předpokládaným rozumovým schopnostem a především začalo přibývat konfliktů s ostatními spolužáky. Tomáš s nimi velmi těžko komunikoval hlavně proto, že jakýkoliv podnět snadno odvedl jeho pozornost, a jeho impulzivní chování, výbuchy hněvů a nevypočitatelné chování vedly k tomu, že měl víc nepřátel než kamarádů. Děti mají v té době vysoké nároky na sebe navzájem a nějakou dobu trvá, než se u nich vyvinou takové sociální dovednosti, které k udržování vzájemných vztahů potřebují.

V měsíci říjnu uspořádala třídní učitelka pro děti a jejich rodiče zábavné odpoledne v přírodě a tak využila prostředí mimo školu, aby s rodiči nezávazně projednala možnost návštěvy v pedagogicko-psychologické poradně (dále jen PPP). I když se snažila především naslouchat a porozumět, ne přednášet a soudit, nebyli z počátku přesvědčeni o nutnosti nechat chlapce vyšetřit PPP. S přibývajícimi výchovnými, ale i výukovými problémy se třídní učitelce podařilo rodiče přesvědčit o návštěvě poradny a chlapec byl vyšetřen odborným psychologem v PPP v Novém Jičíně (viz příloha A).

Z vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně

Komplexní vyšetření v PPP zahrnuje osobní a rodinou anamnézu, vyšetření psychologické (vyšetření aktuální úrovně rozumových schopností,

kvality paměti, koncentrace, posouzení osobních dispozic), vyšetření speciálně pedagogické (zjištění úrovně čtení a psaní) a posouzení projevů a výkonů ve škole (na základě informací od pedagoga). Rodiče byli již ve škole seznámeni s tím, že speciální pedagogické vyšetření se provádí až v průběhu 2. ročníku. Před vyšetřením předloží rodiče předem vyplněný dotazník

Vyšetření odborného psychologa

V kontaktu je chlapec vstřícný, kamarádský, celkově se spontánním projevem, v reakcích převážně rychlý a zbrklý, po celou dobu s psychomotorickým neklidem (!), roztěkaný – oscilace a oslabená selektivita pozornosti, pracuje se zájmem a radostí.

Při vyšetření administrovány tyto testové metody: Stanford – inetova inteligenční škála (3. revize), zkouška lateralit a kresebné zkoušky.

Aktuální úroveň rozumových schopností: odpovídá pásmu vrstevnického nadprůměru až výrazného nadprůměru (aktuální testový mentální věk = 8 roků 4 měsíce). Plně zvládá testové úlohy pro 7. a 8. rok věku. Vyniká ve slovní zásobě a verbálním usuzováním, velmi dobrá se jeví také pracovní verbální paměť.

Lateralita: souhlasná, pravostranná. V kresbě spontánní, rychlý, figurální kresba celkově spíše podceňuje zjištěnou úroveň nadání, vázne formální zpracování, dává však pozor na detaily, vzhledem k celkové dynamice a obtížím v jemné koordinaci susp. znaky organicity.

Závěr: Chlapec s výrazněji akcelerovaným vývojem kognitivních schopností, aktuálně na pomezí výrazného věkového nadprůměru, s vývojovou asynchronií (kognitivní schopnosti x emočně sociální úroveň zralosti, motorika a vizuografomotorika), s handicapem ve výrazném funkčním oslabení CNS (poruchy pozornosti s hyperaktivitou, oslabená grafomotorika), které se negativně promítá do jeho mentálních činností – aktuálně ve školním vyučování.

Doporučení: Chlapce je třeba aktuálně považovat za žáka mimořádně nadaného ve smyslu § 17 školského zákona č. 561/2004 Sb., současně je třeba v pedagogickém přístupu a při jeho hodnocení přihlížet k povaze jeho postižení

(„vývojová porucha chování“, dle školského zákona č. 561/2004 Sb., § 16, odst. 2 a 6). Jedná se tedy o žáka s tzv. dvojitou výjimečností.

Specifické vzdělávací potřeby Tomáše jako žáka s dvojitou výjimečností:

- Obecně platná doporučení pro práci s dětmi s hyperaktivitou a poruchami pozornosti
- Situace bude dlouhodobě vyžadovat individuální přístup učitele, s vyšší mírou jeho kontroly a vedením chlapce ve vyučování.
- Střídání typu činností nebo zařazování přestávek.
- Tolerance chlapcova psychického neklidu a snížené volní kontroly jeho projevu.
- Využívat častějšího opakování zadání, otázky apod., vyvarujte se však kritizujícímu tónu.
- Dostatek ocenění jeho aktivity a snahy, neúspěchy nezdůrazňovat.
- Tolerance úpravy a pracovního tempa v písemném i kresebném projevu.

Vedle neklidu, obtížné koncentrace pozornosti a brzké unavitelnosti CNS jsou dalšími příznaky syndromu ADHD nerovnoměrné emoční dozrávání, výkyvy v psychické zdatnosti a výkonnosti, obtíže v jemné motorice a poruchy vnímání. Rizikem je stále SPU.

Postupným dozráváním CNS lze očekávat i určité zmírnění výraznějších projevů v chování, na druhou stranu je třeba počítat s tím, že obtíže jsou dlouhodobého charakteru. Vzhledem k výraznějšímu oslabení CNS doporučila poradna rodičům neurologické vyšetření chlapce s návrhem terapie – předání kopie zprávy do poradny je v kompetenci rodičů a navrhla kontrolní vyšetření během I. Pololetí druhého ročníku, kdy bude psychologické vyšetření doplněno i speciálně pedagogickým.

Pedagogicko-psychologická poradna během 14 dnů zaslala rodičům vyšetřovaného chlapce zprávu z vyšetření a bylo plně v jejich kompetenci, zda zprávu předají i škole. Reakce rodičů na výsledky vyšetření a na možnost předat zprávu ve škole nebyla jednotná. Matka při další návštěvě ve škole přiznala, že i doma jsou s chlapcem výchovné problémy a shodli jsme se na

tom, že bude zapotřebí stanovit pevné limity především v chování, důsledně je dodržovat a byla ochotna výsledky z poradny nabídnout ve škole. Otec naopak jako jediný přínos vyšetření viděl pouze v potvrzení vysokého nadání svého syna. Podezření na možnost poruchy chování ADHD a zároveň riziko vzniku SPU považoval za málo průkazné a náhodné, a proto i předání zprávy škole pokládal v tuto chvíli za předčasné.

Třídní učitelka upozornila oba rodiče, že pokud zpráva nebude založena v databázi integrovaných žáků na škole, není povinností učitele přihlížet k jeho zvláštnostem. I přesto se otec rozhodl, že s předáním zprávy počká až na vyšetření ve 2. ročníku. Další spolupráce pokračovala především s matkou. Třídní učitelka a zároveň výchovná poradkyně, ocenila její pravidelný zájem o chlapcovo chování a školní výsledky a objektivní přístup k celému problému. I přesto, že rodiče třídní učitelku seznámili se zprávou pouze ústně, pracovala učitelka s chlapcem i nadále individuálně a přihlížela k jeho zvláštnostem.

2. ročník

V listopadu 2006 požádala třídní učitelka po dohodě s rodiči o kontrolní vyšetření v PPP.

Závěr psychologa potvrdil výsledky vyšetření z 1. ročníku – výrazně akcelerovaný kognitivní vývoj t. č. v pásmu výrazného nadprůměru a výraznou formu poruchy pozornosti s hyperaktivitou – ADHD syndrom.

Po úvodním psychologickém vyšetření byl chlapec vyšetřen speciálním pedagogem:

Závěr: aktuálně byla diagnostikována porucha psaní – dysgrafie, suspektně možný rozvoj dyslexie – porucha čtení.

Doporučení: pro výuku z vyšetření v 1. ročníku byla doplněna:

Před psaním je vhodné rozcvičovat ruku jednotažnými uvolňovacími cviky na papíře nebo tabuli, mimo jazykové předměty umožňovat chlapci používat hůlkové písmo. Tolerovat pomalejší tempo čtení, sníženou úhlednost grafických prací. Toleranci v písemném projevu, popř. i v kresebném a v geometrii, neboť vzhledem k obtížím nelze očekávat výraznější zlepšení.

Dále nevyžadovat celý rozsah písemných prací, popř. rozdělit na dvě části, vzhledem k oslabení v oblasti rytmizace nezahrnovat do klasifikace chyby v délce samohlásek a specifickou chybovost související s diagnostikovanou dysgrafií (viz příloha B). Umožnit chlapci využívat při psaní pomocné linky k udržení správné velikosti písma, v matematice používat čtverečkovaný sešit.

Uvedená doporučení jsou takového charakteru a rozsahu že není potřeba zpracovávat IVP do předmětů běžné výuky. Doporučení a zohledňování budou dodržována v rámci individuálního přístupu pedagogů ve výuce.

3. ročník

Závěry kontrolního vyšetření ve 2. ročníku s potvrzením obou diagnóz znamenaly obrat v chování otce a v jeho celkovém přístupu k řešení problémů jeho syna. Konzultace těchto závěrů proběhla s rodiči v PPP s odborným psychologem bez účasti chlapce a oba rodiče souhlasili s tím, aby zprávy z vyšetření jejich syna byly uloženy ve škole jako součást školní dokumentace.

Ve výchovném vedení poradna rodičům doporučila jednotný přístup, pravidelný režim, nácvik organizace školní přípravy, nespoléhat na jeho samostatnost, důsledně vést ke zpětné kontrole písemného projevu, opravovat se zdůvodněním, hodně chválit a oceňovat, hrubé chování netolerovat, ale vysvětlovat jeho nevhodnost a nabízet alternativy reakcí.

Kontrolní psychologické i pedagogické vyšetření.

V květnu 2008 bylo realizováno kontrolní psychologické i pedagogické vyšetření na žádost rodičů ve spolupráci se školou.

Závěr psychologa: aktuálně u chlapce potvrzen výrazně akcelerovaný kognitivní vývoj – celkově do pásma výrazného věkového nadprůměru, s nerovnoměrným rozvojem schopností, nadále se znaky vývojové synchronie (zejména kognitivní schopnosti x vizuomotorická koordinace); ve školní práci se negativně promítají výraznější formy poruchy pozornosti s hyperaktivitou (ADHD syndrom) s emoční labilitou a sociální senzitivitou, problémy se začleněním do vrstevnického kolektivu.

Doporučení: chlapec splňuje kritéria mimořádného kognitivního nadání a vztahují se na něj ustanovení pro vzdělávání dětí, žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, současně se na chlapce vztahují doporučení pro práci s dětmi s vývojovými poruchami učení a chování.

Vzhledem ke kombinaci speciálních vzdělávacích potřeb chlapce **psycholog doporučuje:** *zpracování individuálního vzdělávacího programu pro vyučování jazykových a naukových předmětů a matematiky a dále účast asistenta pedagoga v plném rozsahu výuky.*

Po psychologickém vyšetření byl chlapec vyšetřen speciálním pedagogem.

Závěr speciálního pedagoga: aktuálně přetrvává výrazná forma dysgrafie; výskyt specifické chybovosti vlivem diagnostikované poruchy pozornosti a dysgrafie.

Doporučení pro výuku z vyšetření v 1. ročníku byla doplněna:

- tolerovat sníženou úhlednost grafických prací.
- tolerance písemného projevu, i v kresebném a v geometrii.
- nadále zkracovat rozsah písemných prací, popř. rozdělit práci na dvě části nebo volit ústní formu ověřování znalosti.
- nezahrnovat do klasifikace chybovost – přidání a vypustky písmen i slabik, záměny písmen, nedodržení hranice slov v písmu, diakritická znaménka.

V rámci domácí přípravy bylo doporučeno: zaměřit se na rozvoj čtenářských dovedností, uvolňovací cvičení, jemné motoriky ruky, procvičování tvarů jednotlivých grafémů a ústní zdůvodňování pravopisných jevů.

4. ročník

Do třídy jsem nastoupila začátkem školního roku 2008/2009. Měsíc před nástupem jsem byla třídní učitelkou a zároveň výchovnou poradkyní v jedné osobě seznámena se zprávami a odbornými posudky Tomáše. Paní učitelka mi věnovala obrovskou spoustu času, abych byla co nejvíce připravena na zahájení prvního dne vyučování a na práci s Tomášem a ostatními spolužáky.

Ještě v měsíci září byla realizována metodická konzultace psychologa a pedagoga PPP ve škole za účasti všech zúčastněných vyučujících a rodičů.

Závěr psychologa a pedagoga: potvrdil přetrvávající velké obtíže v písemném projevu – velmi pomalé tempo, neobratnost, a dále obtíže s pracovní koncentrací a výdrží – brzká unavitelnost, ve třídě má konflikty se spolužáky, projevuje se jeho silné prožívání s impulzivitou.

Doporučení: zpracování individuální plánu pro předměty český jazyk, anglický jazyk, matematiku, přírodovědu a vlastivědu.

Doporučení činností asistenta pedagoga: individuální podpora ve smyslu prevence obtíží vyplývajících z poruchy pozornosti s hyperaktivitou a výrazné formy dysgrafie. Střídání činností náročných na pozornost s činnostmi umožňujícími odpočinek. Zajištění pracovního řádu a požadavků na koncentrovanost a připravenost na vyučování – pomůcky. Rozlišování chybovostí vázané na poruchu pozornosti a dysgrafii. Průběžná motivace a oceňování efektivních vzorců chování. Zajištění možností „odpočinout si od ruchu třídy a kolektivu“ při samostatné práci s asistentem mimo prostor třídy. Prevence asociálních konfliktů mezi chlapcem a spolužáky – modifikace a trénink způsobu chování, sebeobsluhy a sociální interakce chlapce. Vzhledem k agresi chlapce zajistit dohled o přestávkách a pomoc učiteli se zvládnutím afektů chlapce. Připravovat chlapce na změny a pomáhat mu s přizpůsobováním.

5. ročník

Hned od začátku školního roku čekala na Tomáše velká změna. Paní učitelka, která byla především pro Tomáše a jeho rodiče velkou oporou, přešla do I. třídy. Tomáš byl s touto změnou, která nastala, seznámen již na konci 4. třídy. Třídu převzala paní učitelka, která byla na této základní škole dlouholetým zkušeným pedagogem. Tomáš třídní učitelku přijal naprosto vyrovnaně a s nadšením. V rámci lyžařských kurzů pořádaných naší základní školou byl Tomáš v družstvu nové třídní učitelky, takže se znali.

V přípravném týdnu při tvorbě učebních a individuálních plánů, jsme si s paní učitelkou přesně stanovily pravidla k naplnění a dodržení specifických

vzdělávacích potřeb Tomáše. Přes veškerou přípravu jsme očekávaly, že nastanou problémy jak ve výuce, tak v chování Tomáše. V 5. třídě se už hodně střídají učitele na výuku některých předmětů, kteří vyučují na II. stupni zdejší školy.

S narůstajícím učivem a s ohledem na rozsáhlou diagnózu, kterou Tomáš měl, začal mít psychické problémy, které mnohdy začaly v hodinách přerůstat v agresivitu.

Hodina geometrie: Učitel dal pokyn, že se bude rýsovat kružnice. Chlapec začal být evidentně znepokojen. Po předchozí zkušenosti, kdy jsme skončili se záchvatem zuřivosti v pokojíčku (záchvat vyvolal Tomášův neúspěch při prvotním rýsování kružnic), jsme zkontrolovali rýsovací potřeby a klidným, pomalým tempem jsme napřed na výkres zkoušeli rýsovat. Vše se podařilo. Z této situace vyplývá, že tyto děti opravdu potřebují individuální a velmi citlivý přístup.

Hodina českého jazyka: Paní učitelka zahájila hodinu a sdělila žákům, že si napíší kontrolní diktát. Při psaní písemek, diktátů a testů jsem před psaním Tomáši pomáhala s urychlením přípravy a v průběhu psaní jsem chodila po třídě. Tuto metodu jsme s učitelkou volily pro Tomášovo objektivní psaní bez mé pomoci a nápovědy.

Výuka v pokojíčku: V případě, že měl Tomáš splněny úkoly v dané vyučovací hodině, bylo mu umožněno a doporučeno jít s asistentem do pokojíčku na výuku, která probíhala na PC, nebo měl možnost studia různých encyklopedií např. encyklopedie starověku, novověku.

Hodina na PC: Často jsme s Tomášem využívali počítač, kde byly nainstalované programy pro jeho výuku. Především se jednalo o matematiku, dějepis, vlastivědu a český jazyk.

Spolužáci ze třídy si mysleli, že si chodíme s Tomášem do pokojíčku hrát. Což nebylo pro Tomáše vůbec dobré. Chlapci se mu začali smát a dalo by se říct i docela závidět. Hledali jsme s kolegy východisko. V jedné hodině matematiky jsme se s učitelem domluvili, že ten kdo bude mít splněnou práci, může jít počítat s Tomášem do pokojíčku na PC. Tento postup jsme zopakovali ještě v několika hodinách. A výsledek se dostavil. Učitel mne metodicky řídil a

umožnil mi, abych si přichystala přípravy do těchto hodin. V pokojíku jsme měli lavici se židlemi, kde si sedli 4 chlapci (mezi nimi byl i Tomáš). Výuka začala. Rozdala jsem pracovní listy, kde bylo učivo 6. třídy např. desetinná čísla, dělitelé a násobky. Toto učivo měl Tomáš velmi rád. Jeho mimořádné nadání se v tomto oboru projevovalo čím dál víc. Chlapci byli poněkud zaskočení a ihned reagovali „Ale to jsme se ještě neučili“. Tomáš se zachoval jako velký „FRAJER“ a kamarád. Řekl: „ Kluci uděláme ty pracovní listy společně, já vám to vysvětlím a pak můžeme jít na PC na výuku matematiky“.

Tehdy jsem měla obrovskou radost. Čím více času a mého individuálního přístupu k Tomáši, vysvětlování žákům ze třídy proč má Tomáš trochu jiná, ale přesto stejná pravidla jako ostatní spolužáci, se ve třídě utvářely ty správné kamarádké vztahy a podpora a pochopení Tomáše.

Školní dny a týdny ubíhaly a bylo tady pololetí. S Tomášem i jeho rodiči jsme si na sebe docela zvykli a tím se čím dál více rozvíjela naše vzájemná komunikace a důvěra. Začátkem měsíce února mne maminka Tomáše požádala o schůzku. Jak jsem se později při schůzce dozvěděla, chtěla semnou probrat případný přestup na osmileté gymnázium a s tím související přípravu na přijímací zkoušky. Po všech těch zkušenostech a úskalích, které rodinu Tomáše provázely, měli rodiče a hlavně Tomáš strach z přestupu.

Ne všichni pedagogové naší základní školy se ztotožňovali s tím, že je Tomáš skutečně mimořádně nadaný. Byl to jeden z důvodů, proč se rodiče nechtěli v předstihu zmiňovat o přihlášce pro Tomáše na gymnázium. Žádali mne o diskrétnost. Z pozice asistenta jsem se snažila mamince vysvětlit, že je to natolik závažná situace, že by měli vše sdělit třídní učitelce, která mi dá pokyn kdy a jakým způsobem Tomáše připravovat na přijímací zkoušky a jak s Tomášem pracovat dále. Vše jsme společně s maminkou, třídní učitelkou a Tomášem probrali a nastavili si pravidla dalšího postupu. Třídní učitelka rodičů sdělila, že Tomáš učivo pro přijímací zkoušky ovládá a bude jen potřeba vše průběžně opakovat. Upozornila rodiče, že má větší obavu z toho, jak se dokáže Tomáš celé dopoledne soustředit a vykonat přijímací zkoušky z českého jazyka, matematiky a všeobecného přehledu. Všichni víme, že pro vykonání těchto přijímacích zkoušek se jedná o 3x 60 minut.

Na pedagogické poradě informovala třídní učitelka pedagogický sbor o tom, že se Tomáš hlásí na osmileté Gymnázium Vítkov. Někteří kolegové byli zaskočení, někteří to komentovali se slovy, že to nezvládne a brzy bude v 6. třídě zpátky. Jen já a paní učitelka z první třídy jsme se na sebe tiše podívaly a obě jsme věděly, že s individuálním přístupem to Tomáš zvládne a posune ho to zase kousek dále.

Prima = 6. ročník základní školy

Jak už napovídá samotný název, Tomáš zdárně vykonal přijímací zkoušky a byl přijat do primy Gymnázium Vítkov.

O letních prázdninách jsme byly s paní učitelkou pozvané na malé posezení u táboráku. Pozvání se nedalo odmítnout. Byl to ze strany rodičů a Tomáše projev poděkování.

Současný stav

Tercie = 8. ročník základní školy

Byl předvánoční čas a my jsme jako každý rok s kolegyní zdobili výlohu městské lékárny. Stála jsem před výlohou a v tom mě někdo poněkud mužským hlasem pozdravil. „Dobrý den paní učitelko, ani nevíte, jak jsem rád, že vás vidím. Jak se máte? Máte chvíli čas?“ Stála jsem oněmělá a nevěřila vlastním očím a uším. Předem mnou stál sympatický, štíhlý asi 185 cm vysoký mladík. Ano byl to Tomáš. S radostí v hlase a patřičným stiskem ruky jsme se pozdravili. Tomáš se dal do hovoru a dělil se semnou o nové zážitky z lavice gymnázia. Nedalo mi, abych se nezeptala „Jak se ti Tomáši vede? „Paní učitelko, často na vás vzpomínám a jsem rád, že jsem měl štěstí na tak dobré lidi. Ve třídě kde teď chodím, je 14 děvčat a jenom 4 chlapci, což mi vyhovuje, protože je to mnohem klidnější třída jak na základce a já zvládám celkem v klidu učivo. A taky jsem se naučil žít s mojí diagnózou. Snažím se dodržovat pravidla, která mi pomáhají“.

Náš hovor se protáhl asi na 20 minut. Měla jsem obrovskou radost z našeho setkání a hlavně z toho, že jsem viděla šťastného a spokojeného Tomáše. S přáním hezkých vánočních svátků jsme se rozloučili.

Po odchodu Tomáše na gymnázium mi skončila na škole práce pedagogického asistenta, ale protože paní učitelka z 5. třídy odcházela, na mateřskou dovolenou, bylo mi panem ředitelem, za předpokladu dalšího studia, nabídnuto místo třídní učitelky na I. stupni ve třídě 4. A.

8.2. Případová studie č. 2

Základní informace

Pohlaví: chlapec Milan

Rok narození: 2001

Diagnóza: mimořádně kognitivní nadání

Rodinná anamnéza

Rodina úplná.

Matka 38 let, vysokoškolské vzdělání, učitelka.

Otec: 41 let, vysokoškolské vzdělání, učitel.

Sourozenci: bratr narozen v roce 2007.

Osobní anamnéza

Chlapec prvorozený ze dvou dětí, těhotenství v klidu, porod spontánní, mírně akcelerovaný psychomotorický vývoj, v kojeneckém věku aktivní, hodně neklidný, zdravotní stav v normě, kontroly – oční, zatím bez brýlí; v MŠ od 2,5 let, bez logopedie, zaškolen bez odkladů; zájmy: dominují sportovní aktivity (fotbal, florbal, kolo).

4. ročník

V měsíci srpnu jsme si s paní učitelkou, která odcházela do důchodu, předávaly veškerou dokumentaci a informace související se třídou a žáky.

Ve třídě bylo 9 chlapců a 10 děvčat z toho 3 žáci se speciální poruchou učení – dyslexií a dysgrafií. U jednoho zatím nediodagnostikovaného chlapce (Milana) si

byla paní učitelka celkem jistá, že se jedná o žáka mimořádně nadaného. Dále jsem byla informována o sociálních vztazích ve třídě. Paní učitelka mne připravila na poněkud odlišné chování a postavení Milana ve třídním kolektivu. Jako jednu z hlavních příčin uvedla fakt, že se liší od ostatních svým matematickým nadáním, ale také svým intelektem. Vše bylo o to složitější, že si spolužáci Milanovu odlišnost dávali do souvislosti s faktem, že oba rodiče jsou na této škole učiteli a tím má zajištěné samé jedničky a ještě dostává jiné lehčí úkoly.

Maminka Milana, nastupovala po mateřské dovolené jako učitelka do 1. třídy téže základní školy, kde byl Milan žákem 4. A. Otec učil na 2. stupni matematiku a zeměpis.

Nastavení pravidel:

Snažila jsem se hned od prvopočátku nastavit jasná pravidla, kterými se budeme všichni ve třídě řídit a dodržovat.

Třídu jsem už znala z předchozího ročníku, protože jsem chodila asi po dobu jednoho měsíce na suplování do hodiny AJ. Měla jsem možnost pozorovat Milana a dělat si zápisky. Hodně mi pomohla zkušenost z případové studie č. 1 – Tomáš.

Maminka si to nechtěla připustit, ale Milan s Tomášem, měl hodně společného. Přestože rodiče nechtěli přistoupit na variantu vyšetření Milana v PPP, tak jsem ve výuce k chlapci přistupovala jako k mimořádně nadanému.

Hodina vlastivědy: probírali jsme novou učební látku – Pohoří a Hory ČR. Dobře jsem věděla, že Milan bude učivo už dobře ovládat do detailů. Snažila jsem se hodinu připravit tak, aby výklad zaujal i Milana. Při této vyučovací hodině jsme měli velkou mapu ČR pověšenou na tabuli a v lavici měli žáci malou mapu. Požádala jsem Milana, ať si vezme ukazovátko a postaví se k velké mapě. Při mém výkladu Milan ukazoval a pomáhal ostatním žákům s vyhledáváním informací.

Hodina matematiky: požádala jsem učitele matematiky, jestli bych se mohla přijít podívat do hodiny. Byla jsem docela zvědavá, jak pracuje Milan.

Pan učitel dal pokyn k otevření školních sešitů a zadal první příklad: „*Určete přirozené číslo, které je větší než 35, menší než 63 – možnosti: 56, 42, 49, 35.*

Pracujte“ Ani to nestačil doříct a Milan vykřikl 49. Toto se opakovalo ještě při výpočtu několika příkladů. Učitel důrazně vyzval Milana, aby nevykřikoval a pracoval s ostatními.

Věděl, že bude velmi brzo hotov, tak dostal pracovní list kde byly slovní úlohy procvičující jednotlivé početní operace s logickým úsudkem. Milan stačil do konce hodiny vypracovat celou stránku úkolů. Při jeho práci jsem se snažila pochopit jakým způsobem počítá a postupuje. U většiny příkladů ihned zapisoval výsledky. Z toho vyplývá, že má velice pokročilé kvantitativní usuzování.

Hodina čtení: zeptala jsem se dětí: „*Jakou knihu jste přečetli za poslední měsíc? Kdo má zápisek v čtenářském deníku?*“ Přihlásilo se asi šest dětí. Mezi něma byl i Milan. Oproti matematiky seděl tiše a čekal kdo se přihlásí jako první. První předstoupil Filip. Seznámil nás s výpiskem z knihy HARRY POTTER A KÁMEN MUDRCŮ. Všimla jsem si, že Milan bedlivě poslouchal celé Filipovo vyprávění.

Měli jsme zavedeno, že po přečtení a stručném seznámení s knihou se žáci hlásí a dávají vypravěči otázky k přečtené knize. Např.: „*Kolik měla kniha stránek? Jak dlouho si ji četl? Co tě zajímalo? Kdo byl hlavní postavou? atd.*“. V tomto případě byla debata celkem živá, většina dětí velmi ráda Harryho Pottera ráda čte a tak si pamatuje podrobnosti. Přihlásil se Milan, položil Filipovi otázku: „*Která postava vystupovala v knize na straně 146 a co říkala?*“ Filip zareagoval: „*Hele Milane s tím na mě nechod', kdo si to má pamatovat*“ Spolužáci se už mnohdy ani nepodivovali nad odlišností Milana.

S postupem času jsme si k sobě s Milanem nacházeli cestičku. Pochopil, že držím slovo a že to na čem se domluvíme, zůstane jen mezi námi ve třídě. Milan byl velmi rychlý, hbitý, zvědavý chlapec s neobvyklými nápady. Což někdy způsobilo nějakou tu klukovinu. Rodiče byli ve výchově a požadavcích na Milana velmi přísní. Jejich přísnost a ambicióznost jsem velice brzy postřehla. Trvalo mi asi půl roku, než jsem získala důvěru Milana a rodičů.

Na konci čtvrtého ročníku jsem se připravovala na rozhovor s maminkou. Zkušená kolegyně a zároveň maminka v jedné osobě byl pro mne

velmi těžký oříšek. Snažila jsem se přátelským způsobem probrat a přiblížit situaci Milana ve třídě. Hlavním cílem rozhovoru bylo navrhnout a domluvit se s rodiči a Milanem na vyšetření v PPP Nový Jičín.

Milan nechtěl o vyšetření ani slyšet. Vzhledem k tomu, že ve třídě byli děti, které už na vyšetření v PPP byly, měl z toho obavu. Důvod? „*Vyšetření je pro děti s poruchou a já přece umím dobře psát i číst*“. Chtělo to z mojí strany velmi individuální přístup, čas a vysvětlování. Se souhlasem rodičů jsme si s Milanem sedli a probrali celou situaci. Snažila jsem se chlapce ujistit v tom, že je skutečně chytrý chlapec a že tak, jak mají nárok na individuální vzdělávací plán děti s DYS, tak bude mít i on nárok na úpravu vzdělávání pro žáky s mimořádným nadáním. Taktéž situaci vysvětlili rodiče. Milan potřeboval čas, aby mohl nad naším návrhem přemýšlet.

Rosteme spolu: Naše třída byla, po dobu dvou školních let zapojena do projektu Rosteme spolu. Jednalo se o projekt Evropské Unie, který byl zaměřen na prevenci rizikových projevů chování žáků ZŠ. Projekt zajišťovalo občanské sdružení AVE. Po dobu 30 měsíců (4. a 5. třída) dojížděly do naší třídy dvě zkušené lektorky, které pracovaly v prostorách naší školy nejen s dětmi, ale i pedagogy. Tento program vedl k vytvoření pozitivního sociálního klimatu ve skupině.

Pro naši třídu měl tento program velkou pozitivní odezvu. Čím byli spolužáci větší, tím více vznikaly mezi chlapci a Milanem slovní rozepry. Paní lektorka si hned při druhém vstupu všimla, že se Milan odlišuje a zaměřila se na vztahy ve třídě. Dlouhodobou trpělivostí a vysvětlováním se nám podařilo ve třídě podporovat vzájemnou ohleduplnost a respektování Milanovy individuality.

5. ročník

Vyšetření bylo realizováno v měsíci říjnu na žádost rodičů k posouzení vývojové úrovně a ke konzultaci vhodného výchovného přístupu rodičů.

Z vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně

Vyšetření v PPP zahrnuje osobní a rodinou anamnézu a psychologické vyšetření.

Použitá metoda: Testy kognitivních schopností WJ-JE COG (příloha C). Aktuální úroveň rozumových schopností u chlapce odpovídá pásmu vysokého věkového nadprůměru (celkově pokročilá úroveň výkonnosti intelektových schopností – 99. percentil); s poměrně vyváženým profilem dílčích rozumových schopností v rámci pásma věkového nadprůměru (s výkony na rovní 88. -99. percentilu).

Sledované schopnosti myšlení:

- *verbální schopnosti myšlení* (zahrnují míru rozvoje jazykových schopností a získaných vědomostí, slovní zásobu, porozumění slovům a vztahům mezi nimi – schopnost verbálního usuzování)
- schopnost efektivního podržení informace v paměti v situaci kontrolovaného učení (tj. *zrakově-sluchová asociační paměť* coby faktor *dlouhodobé paměti*)
- schopnost *vizuálně-prostorového myšlení* (schopnost vizuálního porovnávání a kombinování tvarů v představě- prostorová orientace)
- schopnost *auditivního zpracování* (diskriminace zvukových vzorců, schopnost rozlišovat, analyzovat a syntetizovat sluchové vjemy)
- schopnost *induktivního myšlení* (schopnost využívat v myšlení procesy kategorizace – tj. míra flexibility v pochopení a vyvozování závěrů v úlohách obsahujících neznámý a dříve nenaučený materiál)
- *rychlost zpracování* při vizuálním porovnávání (tj. schopnost rychle identifikovat vizuální podněty – zrakové „skenování“)
- schopnost *krátkodobé verbálně – akustické pracovní paměti*

Ve srovnání s uvedenými schopnostmi dosahuje signifikativně vyššího výkonu v subtestu sledujícím schopnost kvantitativního usuzování (míra chápání čísel, matematických vědomostí a schopností využívat vztahů mezi čísly v myšlení, schopnost vyvozovat závěry v úlohách s kvantitativními koncepty), ve kterém dosahuje úrovně pásma výrazně vysokého věkového nadprůměru (99,9 percentil).

V osobnosti s průměrnou mírou extroverze (ani výrazně společenský, družný, aktivní, ani sociálně uzavřený typ osobnosti); se zvýšenou mírou emoční lability (tj. senzitivní, náladový, nedůtklivý, s velkou reaktivitou na všechny podněty, déle trvá, než se uklidí).

Závěr psychologa: Chlapec s výrazně akcelerovaným kognitivním vývojem do pásma výrazného věkového nadprůměru, největší akcelerace dosahuje ve schopnosti kvantitativního usuzování (míra chápání čísel, matematických vědomostí a schopnosti využívat vztahů mezi čísly v myšlení, schopnost vyvozovat závěry v úlohách s kvantitativními koncepty); v reakcích občas unáhlený, osobnostně se zvýšenou reaktivitou – citlivější, náladový.

Chlapec splňuje kritéria mimořádného kognitivního nadání a vztahují se na něj ustanovení pro vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami (viz školský zákon č. 561/2004 Sb., §17; Vyhláška č. 73/2005 Sb.).

Doporučení:

- Ve výuce dop. vynechávat opakovací a procvičovací bloky, jestliže chlapec již učivo ovládá a dop. nabídnout chlapci v tento čas pracovní aktivity, které by vycházely z jeho schopností a úrovně zvládnutí učiva.
- Po dohodě s chlapcem doporučují cíleně a systematicky využívat zadávání domácích projektů, které by poté mohl prezentovat ve vyučování spolužákům.
- Nabídka doplňkového materiálu – další pracovní listy
- Nabídka alternativního materiálu – pracovní úlohy z podobného učiva, ale na náročnější úrovni.

Současný stav

Prima = 6. ročník základní školy

Milan od školního roku 2012/2013 začal studovat na osmiletém Gymnáziu v Bílovci se zaměřením na matematiku. Občas se vidíváme, když se zastaví za maminkou do školy. Při posledním rozhovoru se mi pochlubil s krásným vysvědčením a s úspěchy ze školních olympiád. Gymnázium reprezentuje ve florbalu a při dalších sportovních aktivitách.

8.3 Případová studie č. 3

Základní informace

Pohlaví: chlapec David

Rok narození: 2003

Diagnóza: porucha pozornosti s hyperaktivitou – ADHD

Rodinná anamnéza

Rodina úplná.

Matka 36 let, učební obor - prodavačka

Otec: 40 let, učební obor - prodavač

Sourozenci: bratr narozen v roce 2010.

Osobní anamnéza

Chlapec prvorozený ze dvou dětí, těhotenství v klidu, porod provokovaný, v kojeneckém věku aktivní, hodně neklidný, psychomotorický vývoj v normě, zdravotní stav v normě, v MŠ od 3 let, bez logopedie, zaškolen bez odkladů; zájmy: dominují sportovní aktivity (fotbal, kolo, lyžování).

Současný stav

4. ročník

V této třetí případové studii se zabývám pozorováním chlapce, kterému byla v listopadu roku 2012 diagnostikována porucha pozornosti s hyperaktivitou – ADHD.

Chlapce učím od 3. třídy prvouku a přírodovědu. Třída 4. A a 3. A, jsou společné třídy na jedné chodbě, takže Davida mám možnost pozorovat jak v hodinách, tak o přestávkách a v dalších prostorách školy.

Z vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně

Vyšetření bylo realizované z podnětu školy. – Třídní učitelka žádá o potvrzení či vyvrácení VPCH.

Ze zprávy třídní učitelky: chlapec je inteligentní, ale dlouhodoběji neudrží pozornost, pravidelně vykonává jiné činnosti než právě má, je aktivní, ale vyžaduje neustálý dohled nad plněním povinností a stanovených pravidel, má výborné vyjadřovací schopnosti, mezi spolužáky se objevují konflikty – hlavně o přestávkách.

K vyšetření přichází v doprovodu matky; dle matky je David svéhlavý, živý, aktivní-býval odmala, doma musí mít na učení klid - všechno jej vyrušuje, různé pokyny se mu musí často opakovat – neudělá věci hned, jak se řeknou.

Z vyšetření: V kontaktu je David vstřícný, přátelský, hovorný a komunikativní, v testové situaci se zájmem, snaživý, v projevu celkově spontánní, živý; během rozhovoru i při plnění testových úkolů nevydrží sedět v klidu – houpe nohama, poposedává, sedí na noze nebo i klečí, slovně spontánně komentuje dění, odchází od pracovního stolu pro pití; v rozhovoru se projevuje zabíhavost myšlení; úroveň pracovní koncentrace v podmínkách individuálního kontaktu se jeví dobrá (lze však předpokládat snadnou odklonitelnost pozornosti při samotné školní práci, při které nemá přímé vedení). Aktuální testové výsledky odpovídají úrovni středního až horního pásma vrstevnického průměru, s vyváženým profilem dílčích testových výkonů. Ve zkoušce pozornosti Číselný čtverec (sleduje schopnost uplatňovat efektivně úmyslnou/zaměřenou pozornost) dosahuje z hlediska rychlosti věkově nadprůměrných výsledků.

Oproti tomu se ve zkoušce krátkodobé zaměřené a rozdělené pozornosti a psychomotorického tempa (Trail Making Test) podává výkony na úrovni vrstevnického podprůměru, a to v obou částech zkoušky (tj. v části s nižšími nároky na rozdělenou pozornost, jakož i v části s vysokými nároky na rozdělenou pozornost a souběžné uplatňování dvou pravidel).

Ve screeningu ADHD symptomů dle zhodnocení matkou se signifikantním výsledkem pro ADHD tzv. smíšeného typu – tj. se symptomy poruchy pozornosti i hyperaktivního, impulzivního chování (C. Terrell, dle kritérií pro diagnostiku ADHD dle DSM-IV).

Závěr psychologa: Chlapec s věkově odpovídající úrovní rozumových schopností, velmi komunikativní s výřečnými projevy deficitů regulace aktivity a pozornosti, psychomotorický neklid, výrazná spontaneita, impulzivita, ve školním prostředí nedokáže udržet pozornost bez vedení.

Na chlapce se vztahují ustanovení pro vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami – vývojová porucha chování dle zákona 561/2004 Sb., § 16 odst. 2 a 6).

Doporučení:

Základním předpokladem je, že budou všichni dospělí, kteří se o dítě starají (tj. rodiče, učitelé a vychovatelé), velmi dobře seznámeni s problematikou ADHD.

- Hlavní principem přístupu je zásada jednoduchosti, srozumitelnosti a důslednosti. Cílem je, aby chlapec přístup dospělých vnímal jako podporující.
- Zachovávat individuální přístup s vyšší mírou kontroly a podpůrným vedením, zejména při samostatné práci.
- Ve škole by měl sedět vždy v blízkosti učitele.
- Jasně, klidně vyřčené pokyny, sdělující přesně, co se od něj vyžaduje
- Pomoc s překonáváním případných nedorozumění s vrstevníky.
- Zachovat si realistický postoj: děti s ADHD nikdy nebudou zcela naplňovat představy o poslušném a přizpůsobivém dítěti.

Třídní učitelka na pedagogické poradě informovala o vyšetření a diagnóze Davida a požádala kolegy o individuální přístup k Davidovi.

Hodina přírodovědy: Na začátku každé hodiny měly dvě, tři děti možnost předstoupit a prezentovat nějakou zajímavost, kterou si zvolili k probíranému učivu. David měl vždy bez výjimky připravený referát. V této hodině jsme probírali sluneční soustavu. David mezi dětmi, které se trpělivě hlásily, pokřikoval: „*Paní učitelko, paní učitelko, já, já mám něco o planetách.*“ Pravidla máme nastavená tak, že děti, které se nehlásí a pokřikují, tak nemůžou být vyvolané. Dnes už opravdu většina žáků pochopila, že to dodržují a nepolevím. Třídou jsem požádala o pomoc. Sdělila jsem jí, že David potřebuje pomoc se svým chováním, za které vlastně ani nemůže. Opět

trpělivostí, vysvětlováním a individuálním přístupem k Davidovi se nám hodiny přírodovědy začaly dařit. David byl čím dál častěji chválen za to, jaké dělal pokroky ve svém chování. Ve třídě je ještě jeden chlapec, který má podobné problémy jako David. Všichni vyučující jsme věděli, že ti dva nemůžou být spolu. Pokud jeden z chlapců onemocněl, byl ve třídě klid.

Snažíme se s paní učitelkou kluky rozdělit, tak aby konfliktů bylo co nejméně. Ne vždy jsme s dobrou pochodily.

David dostal prostor k prezentaci referátu na téma Sluneční soustava. Referát měl velmi pečlivě zpracovaný na velkém výkresu formátu A3 se všemi podstatnými zápisky a obrázky k učivu. Problém nastal v další části hodiny, kdy si měli žáci otevřít pracovní sešit a samostatně pracovat. David mluvil, opouštěl místo k chlapci s podobnými problémy a byl celkově hlučnější. Dala jsem mu pokyn, aby šel na své místo a věnovala jsem mu čas k zvládnutí úkolu.

Největší problémy vznikají při přestávkách. David je velmi živý v neustálém pohybu a se spoustou nevyzpytatelných úkolů v hlavě. Pokud na něj člověk zavolá, nebo jde, za ním přímo dá si říct, ale dlouho mu to nevydrží, takže je to o stálém opakování a běhu na dlouhé tratě.

8.4 Diskuse

Jaké jsou specifické vzdělávací potřeby, které v souvislosti s výchovou a vzděláváním dětí s dvojitou výjimečností s ADHD musí rodiče a škola řešit?

Nelze očekávat, že i přes dobrou spolupráci školy a rodiny a odbornou pomoc psychologa z PPP bude Tomáš vždy dobře vycházet se všemi dětmi. V hodnocení konfliktních situací mezi spolužáky jsem se snažila rozlišovat projevy impulzivního jednání a záměrného jednání. Netolerovala jsem agresivitu a vulgarismy a při výchovném rozhovoru s chlapcem jsem se soustředila i na možná řešení konfliktních situací. Tomáš má dostatek sebedůvěry, rád se občas věnuje svým aktivitám i samostatně, proto ho paní učitelka posadila do lavice s klidným a bezproblémovým spolužákem, aby byla

pravděpodobnost případných nedorozumění minimální. Prozatím na to oba reagují pozitivně, a protože Tomáš pomáhá Markovi s matematikou, oba mají ve dvojici větší šanci na úspěch. Pro Tomáše pak vidím také možnost, jak získávat dobrý model chování.

Velmi úzce spolupracuji s výchovnou poradkyní a PPP, abych mohla obecně platná pravidla pro výuku dětí, které vyžadují individuální přístup doplnit podněty pro pedagogické a psychologické vedení chlapce.

Vzhledem k jeho nadání se s vyučujícími snažíme ve všech předmětech pamatovat na možnosti určitého obohacování a rozšiřování učiva, využívat nestandardních metod a aktivit a to samozřejmě vždy po dohodě s ním, aby mohla být produktivně využívána jeho vlastní motivace pro takovou práci. Jestliže dané učivo ovládá, vynechává úvodní opakovací část hodiny a pracuje samostatně v pracovním sešitě pro vyšší ročník, případně s encyklopediemi, které si sám vybere. Rodiče zapůjčili počítač do třídy nejen pro Tomáše, ale i pro ostatní spolužáky, takže práce s PC – programy nebo internetem je další možností jeho samostatné práce ve vyučovací hodině.

Obecně platná jsou také doporučení pro práci s dětmi s hyperaktivitou a poruchami pozornosti. V případě větší únavy u chlapce střídat různé typy činností a zařazovat častější přestávky s možností pohybového uvolnění. Využívat častější opakování nebo připomínání zadání, otázky, snažit se zdůrazňovat především to, co udělal správně.

Souhrn výsledků a porovnání případových studií

Odpovědi na dílčí výzkumné otázky jsem zaznamenala do tabulek.

Výzkumná otázka	Je v rodině vytvořen režim a důslednost ve výchově?
Případová studie	Odpověď na výzkumnou otázku
1.	Režim a důslednost ve výchově se dodržuje trváním na věcech podstatných. Trváme na provedení úkolu, které jsme dítěti zadali.
2.	Rychlý a rázný zásah je mnohdy účinnější než půlhodinový monolog k dítěti.
3.	Zastáváme spíše volnější výchovu.
Souhrn	Dalo by se říct, že nejlíp je vedeno dítě v 1. rodině. Režim dodržují v podstatných věcech. 2. rodina s výchovou moc nediskutuje. V 3. rodině se režim a důslednost neřeší.

Tabulka č. 2: Odpověď na výzkumnou otázku č. 1

Výzkumná otázka	Jsou v rodině stanovená pravidla?
Případová studie	Odpověď na výzkumnou otázku
1.	Ano, máme ještě dvě děti, tak musí být určená pevná pravidla.
2.	Ano. Co rodič řekne, to také platí a stane se tak.
3.	Snažíme se, ale občas něco přislíbíme a potom to nedodržíme.
Souhrn	Ve dvou případech se v podstatě rodiče shodují na

	stanovení pravidel, při výchově dětí. Třetí rodina se také snaží, ale připouští, že ne vždy je to schopna dodržet.
--	--

Tabulka č. 3: Odpověď na výzkumnou otázku č. 2

Výzkumná otázka	Učí se dítě rituálům, a jakým?
Případová studie	Odpověď na výzkumnou otázku
1.	Ano. Např. Cvičení ranní jógy. Vstávání a spánek v pravidelném čase. Čas na úkoly.
2.	Ano. Pravidelné dodržování stolování. Sportování. Čas na úkoly. Spánek.
3.	Ano. Ranní hygiena. Společné rodinné posezení.
Souhrn	Všechny rodiny učí děti nějaké rituály. U druhé rodiny je poznat, že má celý den určitý výchovný řád. Totéž by se dalo říct u první rodiny. U třetí rodiny taky, ale už není těch rituálů tolik.

Tabulka č. 4: Odpověď na výzkumnou otázku č. 3

9. ZÁVĚR

O dětech s dvojitou výjimečností se říká, že jsou to chytrí žáci se školními problémy. Mají nadprůměrné rozumové schopnosti, ale i závažné vzdělávací nedostatky. Jejich nadání bývá obtížné rozpoznat možná právě proto, že talent, poruchy učení a chování vnímáme jako opačné póly schopnosti učení. Jako nejdůležitější se tedy ukazuje nutnost rozpoznání a porozumění silným a slabým stránkám této skupiny dětí. Zdá se však, že u nás musíme ještě často nejdříve začít s vyvrácením rovnice, která pravděpodobně proniká všemi vzdělávacími stupni, totiž, že „nadané dítě = chytré“ a „dítě s poruchami učení = hloupé“.

Na naší škole ve sborovnách 1. a 2. stupně hledáme společný přístup k těmto dětem a často řešíme především jejich výchovné problémy, které mají negativní dopad i na celkové klima ve třídě. U některých z nich se problémy prohlubují přechodem z 1. na 2. stupeň, protože už nemají možnost pracovat pod neustálým přímým dohledem třídního učitele, který ho zná, který by měl za něj držet hranice, strukturovat pracovní proces, eliminovat rušivé vlivy u okolí aj. Záleží na každém učiteli, do jaké míry je ochoten podrobně se seznámit se zprávou z pedagogicko-psychologické poradny, uplatňovat její doporučení pro výuku, spolupracovat s rodiči a s ostatními kolegy a v neposlední řadě i na jeho pedagogickém taktu.

Většina pedagogů na naší škole si dokáže přiznat, že i oni mají občas výchovné problémy ve svých třídách a snaží se hledat jejich příčiny a možnosti řešení. Škola je celek a my všichni, kdo v ní pracujeme, jsme propojeni a chování jednoho může ovlivnit situaci druhého, a proto bych si představovala, abychom dokázali ještě mnohem otevřeněji diskutovat o kázni, hranicích a možnostech o tom, co dospělý může a nemůže. Abychom si dokázali přiznat všechny problémy, které máme, aniž bychom si připadali profesně či jinak lidsky nedostačiví.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literární zdroje

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Vyd. 1. Editor Jitka Fořtíková. Praha: Triton, 2008, 168 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

HARTL, P. a HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Vyd. 1. Editor Jitka Fořtíková. Praha: Portál, 2000, 774 s. ISBN 80-717-8303-X.

HŘÍBKOVÁ, L.: *Nadaný žák na prvním stupni základní školy*. In.: Vyskočilová, H. (ed.): *K současným problémům vnitřní primární školy*. Praha: PedF UK 1998.

HŘÍBKOVÁ, L. a HARTLOVÁ, H. *Základní témata problematiky nadaných: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Vyd. 1. Editor Jitka Fořtíková. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007, 72 s. ISBN 978-808-6723-259.

CHRÁSKA, M. a HARTLOVÁ, H. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vydání 1. Editor Jitka Fořtíková. Praha: Grada Publishing, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H.: *Metody práce s dětmi s LMD především pro učitele a vychovatele*. Vydání 4. Praha: D & H 2000, 24 s.

JURÁŠKOVÁ, J.: *Základy pedagogiky nadaných*. 1. vyd. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2006. 131 s. ISBN 80-86856-19-4.

POKORNÁ, V. *Teorie a náprava vývojových poruch učení a chování*. Vyd. 3., rozš. a opr. Praha: Portál, 2001, 333 s. il. ISBN 80-717-8570-9.

PORTEŠOVÁ, Š. *Rozumově nadané děti s dyslexií: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Vyd. 1. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Portál, 2011, 213 s., [8] s. barev. obr. příl. ISBN 978-807-3679-903.

PŘINOSILOVÁ, D. *Diagnostika ve speciální pedagogice: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 2007, 178 s. ISBN 978-807-3151-577.

RENZULLI, J. S. *Úspěšná výuka mimořádně nadaných dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Vyd. 1. Editor Jitka Fořtíková. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Triton, 2008, 168 s. ISBN 978-80-254-3705-6.

ŘÁDA, J. *Výjimečné děti: metodická příručka pro zvláštní školy*. 1. vyd. Praha: Septima, 1993, 80 s. ISBN 80-858-0113-2.

STRAUSS, A. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy se a techniky metody zakotvené teorie* Přel. S. Ježek. 1.vyd. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-858-3460-X.

SWIERKOSZOVÁ, J.: *Specifické poruchy chování diagnostika – reedukace*. Ostrava: PedF OU, 2006.

TAYLOR, J. F. *Jak přežít s hyperaktivitou a poruchami pozornosti: rádce pro děti s ADHD a ADD*. Vyd. 1. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Portál, 2012, 124 s. ISBN 978-802-6200-680.

TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Vyd. 1. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Portál, 2001, 198 s. ISBN 80-717-8503-2.

TRAIN, A. *Specifické poruchy chování a pozornosti: jak jednat s velmi neklidnými dětmi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1997, 164 s. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-717-8131-2.

ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspraxie, ADHD*. 11. vyd. Praha: Portál, 2009, 263 s. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-807-3675-141.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Dokumenty [online]. 2012 [cit. 2013-01-30]. Dostupné WWW:
< <http://www.zsodrypohorska.cz/?clanek=dokumenty>>.

GOŠOVÁ, V. *Kazuistika* [online]. 2011 [cit. 2013-02-15]. Dostupné z WWW:
< http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/K/Kazuistika>.

KHÝR, M. *Dítě s poruchou pozornosti a hyperaktivitou-ADD/ADHD* [online].
[cit. 2013-01-17]. Dostupné WWW:
< <http://www.pppnj.adslink.cz/data/odborneclanky/adhd.html>>.

NOVOTNÁ, L. *Mimořádně nadané děti s handicapem* [online]. 2004 [cit.
2013-02-02]. Dostupné z WWW:
<<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/22/MIMORADNE-NADANE-DETI-S-HANDICAPEM.html/>>.

PORTEŠOVÁ, Š. *Dvoji výjimečnost* [online]. [cit. 2013-01-23]. Dostupné
z WWW:
<<http://www.nadanedeti.cz/pro-psychology-problemy-dvoji-vyjimecnost>>.

Rosteme spolu [online]. [cit. 2013-01-30]. Dostupné WWW:
< <http://www.osave.cz/3-1.htm>>.

SEZNÁM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Renzulliho tříkomponentový model (1986)

Obrázek č. 2: Triadický model nadání Renzulliho (1997) a Mönkse (1993)

Obrázek č. 3: Hvězdicový model Tannenbauma

Obrázek č. 4: Sternbergův Pentagonální model nadání (1997)

Obrázek č. 5: Hierarchické schéma druhů nadání (Dočkal, 2005, s. 54).

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Zpráva ZŠ o dítěti k vyšetření v PPP.....	I
Příloha B - Ukázka Tomášova rukopisu (školní sešit).....	VI
Příloha C - Zpráva o profilu výkonnosti pro Milana.....	VII

PŘÍLOHY

Příloha A – Zpráva ZŠ o dítěti k vyšetření v PPP

P edagogicko psychologická poradna	
Žižkova 3, Nový Jičín 741 01, ☎ 556 771 144, e-mail: info@pppnj.cz	

ZPRÁVA ZŠ O DÍTĚTI K VYŠETŘENÍ V PPP

I. ZÁKLADNÍ ÚDAJE O DÍTĚTI

Jméno a příjmení:	Datum narození:	
Bydliště:		
Jméno matky, otce:		
Ve školním roce:	navštěvuje ročník:	Jméno tř. učitele:
Adresa školy:		

II. VYJÁDRĚNÍ RODIČŮ

Žádám o vyšetření mého dítěte v PPP a prohlašuji, že jsem byl/a seznámen/a s důvodem, pro který ZŠ navrhuje spolupráci s PPP Nový Jičín.	
Datum: Podpis rodiče (zákonného zástupce dítěte):	
Uveďte prosím Vaše kontaktní telefonní číslo:	Používáte-li <u>pravidelně</u> e-mailovou adresu, uveďte ji prosím (čitelně!):

E-mailový kontakt nebo telefonní číslo může být využito k pozvání do PPP. Informace o PPP Nový Jičín na www.pppnj.cz

III. SDĚLENÍ ŠKOLY

Co vás přivedlo k návrhu na spolupráci s PPP?

Co od této spolupráce očekáváte?

Co se vám osvědčilo/neosvědčilo v přístupu k dítěti?

Bylo již dítě někdy dříve v péči SPC nebo jiné PPP? Ano – ne

Pokud ano, uveďte prosím název poradenského zařízení, datum posledního vyšetření a uvedený dg. závěr

Průběh školní docházky:

Školní docházku zahájil/a ve školním roce:

Odklad školní docházky, opakování ročníku, dlouhodobá absence, změny třídních učitelů, školy aj.

Zameškané hodiny v tomto školním roce: omluvené: neomluvené:

.....

Nejčastější důvody absence:

Prospěch - Uveďte, prosím, prospěch nyní a v posledních dvou ročnících. Slovní hodnocení doložte prosím v kopii v příloze.

Ročník:						
Pololetí:	I.	II.	I.	II.	I.	II.
Chování						
Jazyk český						
Psaní						
Cizí jazyk:.....						
Prvouka/vlastivěda						
Přírodověda/přírodopis						
Matematika						
Zeměpis						
Dějepis						
Výtvarná výchova						
Tělesná výchova						
Hudební výchova						
Pracovní činnosti						

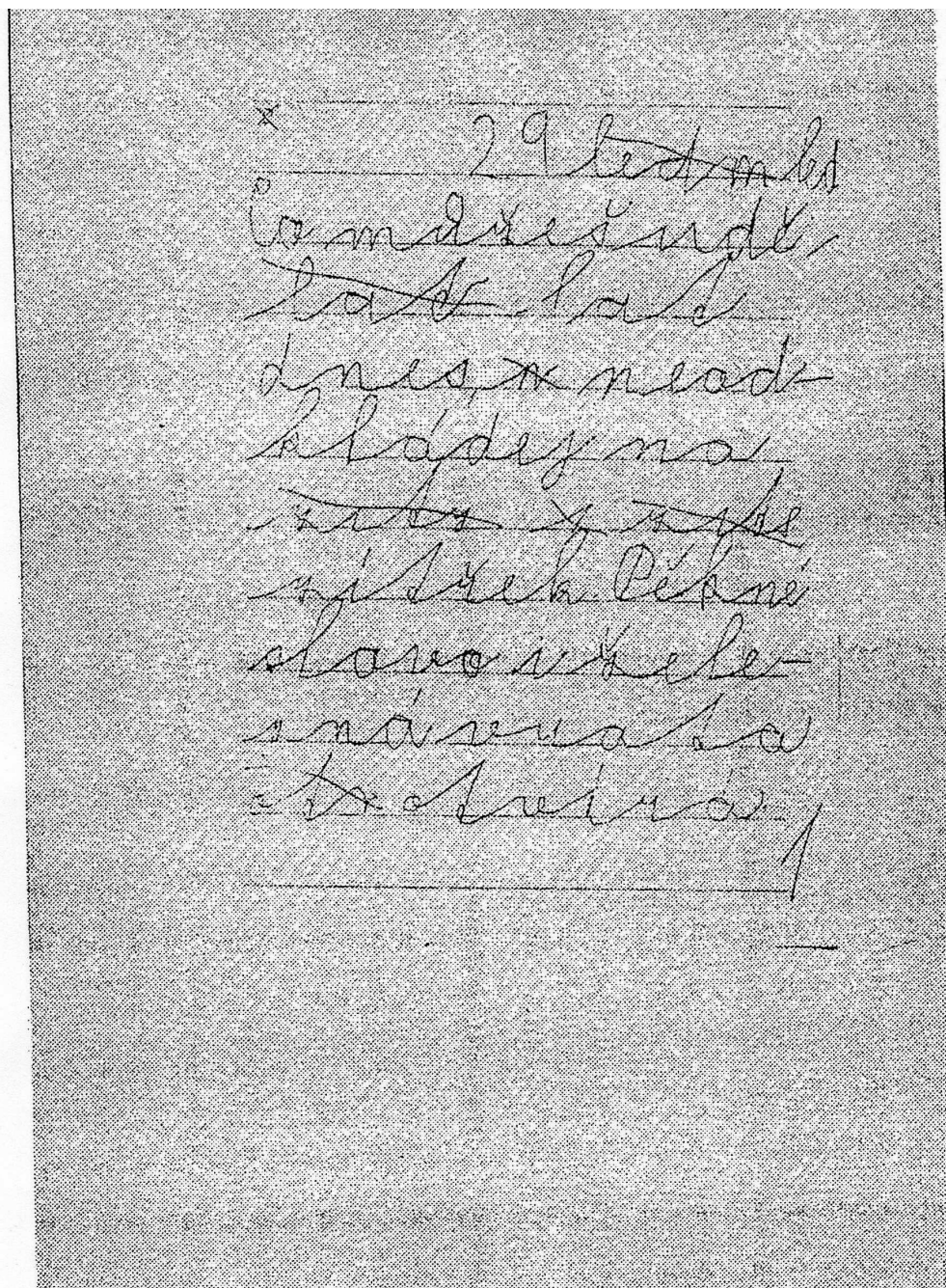
<p>Zdravotní stav dítěte:</p>
<p>Rodinné zázemí a spolupráce s rodinou – výchovné působení, nároky rodičů, zájem o školní výsledky, reakce na ně, způsob a pravidelnost domácí přípravy, spolupráce rodičů se školou ...</p>
<p>Projevy ve vyučování – pracovní oblast (nadání, paměť, pozornost, aktivita, samostatnost, osobní tempo, postoj ke školní práci, vytrvalost, aspirační úroveň, sebedůvěra ...)</p>
<p>Řeč (vyjadřovací schopnosti, příp. obtíže ve výslovnosti, artikulační obratnost apod., probíhá logopedická péče? – klinický logoped nebo logopedický asistent)</p>
<p>Chování (v kolektivu třídy, mezi vrstevníky, mimo školu, kázeňské přestupky ...)</p>
<p>Zájmová oblast (oblíbené činnosti - organizované, volné, hra, orientace k určitému povolání apod. ...)</p>

Uved'te, prosím, pozitivní stránky dítěte:
Doplňující sdělení - nápadné rozdíly mezi jednotlivými předměty, mezi školními a domácími pracemi, výskyt podobných obtíží u sourozenců, užívání slovního hodnocení, zhoršení i po krátké absenci aj.
Specifikace výukových obtíží Nejvýrazněji se obtíže dítěte projevují ve: čtení – psaní – pravopis – počty ... Máte u dítěte podezření na VPU? Ano – ne
Čtení – Označte, prosím, použitou metodu výuky čtení v 1. a 2. ročníku: analyticko-syntetická metoda – genetická metoda Obtíže: nepozná písmena, obtížně je spojuje do slabik, nepřečte bez chyby některé skupiny souhlásek, přetrvává slabikování, zaměňuje hlásky (které), vynechává/přidává hlásky, slabiky, celá slova, odhaduje je podle smyslu, čtení s porozuměním ...
Psaní – lateralita, správnost držení tužky/pera, tempo, únavnost, úprava písemného projevu ...
Opis, přepis, diktát – která písmena si obtížně vybavuje, nerozlišuje délku samohlásek, měkkost slabik, vynechává, přesmykuje, vkládá, spojuje slova dohromady, charakter jiných gramatických chyb aj.

<p>Počty – záměna číslic, znamének, potíže s orientací v číselné řadě, slabá početní paměť, úroveň logického myšlení, chápání slovních instrukcí početních úloh aj.</p>
<p>Navrhujete vzdělávání dítěte dle IVP? Ano – ne. Pokud ano, uveďte pro který předmět:</p>

Datum vyplnění	Jméno a podpis třídního učitele	Jméno a podpis výchovného poradce	Jméno a podpis ředitele školy

Příloha B – Ukázka Tomášova rukopisu (školní sešit)

Příloha C – Zpráva o profilu výkonnosti pro Milana

WJ IE

Woodcock-Johnson: Mezinárodní edice II - Česky Zpráva o profilu výkonnosti pro:

Datum narození: .2001
Věk: 10 r.
Pohlaví: mužské
Datum testování: 07.10.2011

Škola: ZŠ Pohořská Odry
Ročník: 5.
Vyšetřil(a): PPP Nový Jičín, Khýr

ÚLOHA	Extrémně omezená	Výrazně snižená	Snižená	Mírně snižená	Průměrná	Mírně pokročilá	Pokročilá	Velice pokročilá	Národní percentilové pořadí
CELKOVÉ INTELEKTOVÉ SCHOPNOSTI							X		99
Verbální schopnosti							X		93
Paměť pro jména						X			90
Prostorové vztahy							X		92
Zvukové vzorce						X			89
Formování konceptů							X		89
Vizuální porovnávání						X			88
Obrácené číselné řady								X	93
Kvantitativní usuzování								X	99.9

CELKOVÉ INTELEKTOVÉ SCHOPNOSTI Celkové intelektové schopnosti je široká míra všeobecných kognitivních schopností.

Verbální schopnosti měřily aspekty jazykového vývoje osoby v hovorovém českém jazyce, jako je ku příkladu rozsah slovní zásoby nebo schopnost uvažovat využívající lexikálních poznatků (slov).

Paměť pro jména měřila schopnosti osoby naučit se asociace mezi neznámými sluchovými a zrakovými podněty (zrakově-sluchová asociační úloha).

Prostorové vztahy vyžadovaly od zkoušené osoby identifikovat dvě anebo tři části, které vytváří kompletní tvar, což je úloha vyžadující vizualizaci prostorových vztahů.

Zvukové vzorce poskytl informaci o schopnosti zkoušené osoby určit, jestli dvojice komplexních zvuků zněla stejně anebo se navzájem lišila.

Formování konceptů měřilo schopnost zkoumané osoby využívat v procesech myšlení kategorizace.

Vizuální porovnávání měřilo aspekt kognitivní efektivnosti - rychlost, jakou zkoušená osoba dokáže rozlišit zrakové symboly.

Obrácené číselné řady vyžadovaly od zkoušené osoby podržet v bezprostřední pozornosti (paměti) řadu čísel a zároveň s ní provést další mentální operaci (obrátit pořadí).

Kvantitativní usuzování Kvantitativní usuzování je míra chápání čísel, matematických vědomostí a schopnosti využívat vztahů mezi čísly v myšlení.

Woodcock-Johnson: Mezinárodní edice II - Český
Profil věkových intervalů

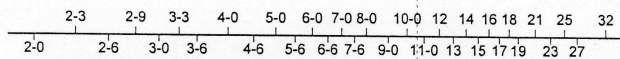
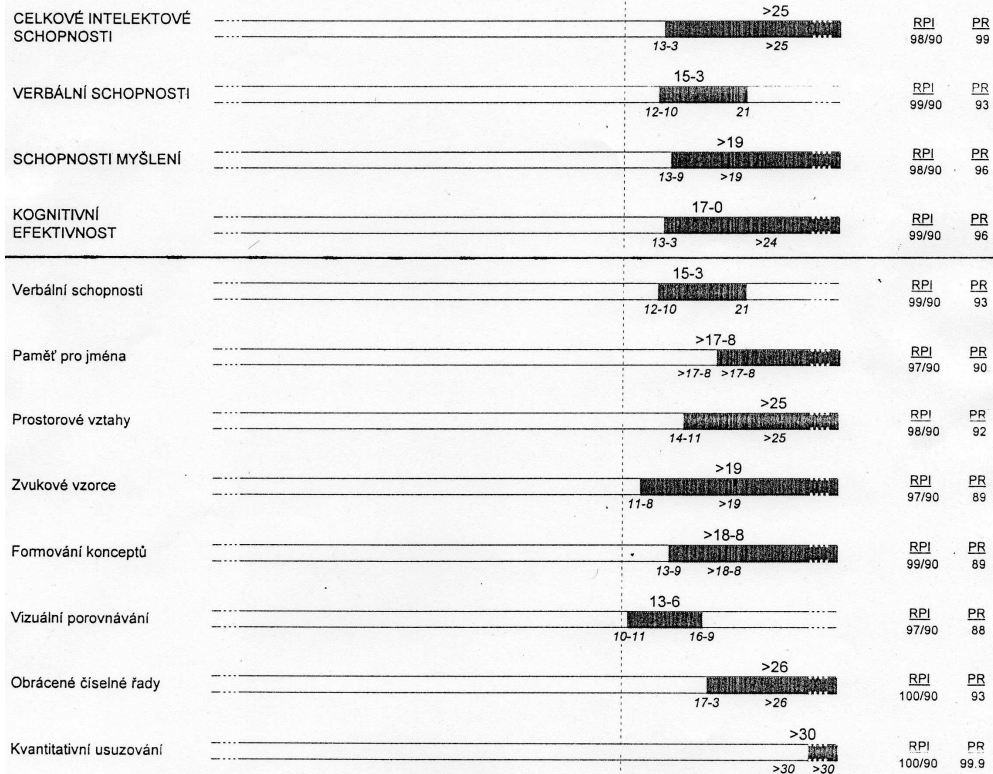
Jméno: _____
Datum narození:2001
Věk: 10 r.
Pohlaví: mužské
Datum testování: 07.10.2011

Škola: ZŠ Pohořská Odry
Ročník: 5.
Vyšetřil(a): PPP Nový Jičín, Khýr

RPI a PRs vzhledem k věku subjektu

AE Zóna
Snadné Obtížné vývoje

Chronologický věk subjektu = 10-7

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Dagmar Šindlerová, DiS.

Obor: Speciální pedagogika - vychovatelství

Forma studia: Kombinované

Název práce: Dvakrát výjimeční“ – Děti s nadáním a zároveň se specifickými vývojovými poruchami chování nebo poruchami učení

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh:¹ 55

Celkový počet stran příloh:² 8

Počet titulů české literatury a pramenů: 18

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 0

Počet internetových zdrojů: 6

Vedoucí práce: PhDr. Zoja Šedivá, Ph.D.

¹ zahrnuje počet stran od úvodu po závěr práce (počet stran odborné literatury nepočítáme!)

² zahrnuje celkový počet jednotlivých stran příloh